

Н.А.ГРЕНКО

Соціально-побутове орієнтування в спеціальній школі

(розділи: «Транспорт», «Торгівля», «Засоби зв'язку», «Медична
допомога»)

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра технологій спеціальної та інклюзивної освіти

Н.А.ГРЕНКО

Соціально-побутове орієнтування в спеціальній школі

(розділи: «Транспорт», «Торгівля», «Засоби зв'язку», «Медична
допомога»)

(Начальний-методичний посібник)

УДК: 376.1-056.36

Затверджено до друку Вченою Радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» як навчально-методичний посібник (Протокол № ___ від _____ 2019)

Укладач: **Гіренко Н.А.** – доцент кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук

Рецензенти: **Т.В.Лопухіна** – завідувач відділу професійного розвитку фахівців освіти дітей з ОПП Донецького інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат пед.наук;

І.В. Тат'янчикова– завідувач кафедри, спеціальної педагогіки та інклюзії доктор пед. наук, професор;

Л.А. Співак - доцент кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук.

Гіренко Н.А.

«Соціально-побутове орієнтування» в спеціальній школі (розділи «Транспорт», «Торгівля», «Засоби зв'язку», «Медична допомога») для вчителів спеціальних шкіл та шкіл з інклюзивною формою навчання і студентів факультетів спеціальної освіти за спеціальністю 6.010100 «Дефектологія». - Слов'янськ, 2019. – 111 с.

Навчально-методичний посібник укладено на основі навчальної програми з «Соціально-побутового орієнтування» (2009 р.) для спеціальних шкіл. В посібнику розкриваються питання методики викладання даного курсу в старших класах, розглядаються основні вимоги до застосування методів (словесних, наочних, практичних), організації і проведення уроку с СПО та змісту розділів «Транспорт», «Торгівля», «Засоби зв'язку», «Медична допомога»), що допоможуть студентам факультету спеціальної освіти та вчителю-дефектологу при підготовці до занять з даного предмету.

Зміст

Розділ 1. Організаційні форми навчання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі.....	5
1.1. Задачі курсу СПО в спеціальній школі.....	5
1.2. Методи навчання на уроках СПО.....	8
- Класифікація методів навчання на уроках СПО.....	8
- Словесні методи навчання.....	8
- Наочні методи навчання.....	14
- Практичні методи навчання	20
1.3. Методика організації та проведення уроку СПО в спеціальній школі.....	27
Розділ II Зміст навчального матеріалу з СПО в старших класах спеціальної школи за розділами:.....	36
2.1. Орієнтовний розподіл годин за розділами програми.....	36
2.2. Розділ «Транспорт»	36
2.3. Розділ «Торгівля»	48
2.4. Розділ «Засоби зв'язку»	60
2.5. Розділ «Медична допомога»	72
Список використаних джерел.....	101

Розділ 1. Організаційні форми навчання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі

1.1. Задачі курсу СПО в спеціальній школі.

Реформування системи спеціальної освіти на сучасному етапі важливою складовою вважає психолого-педагогічний супровід дітей із відхиленнями у розвитку. Соціальні трансформації сучасного життя диктують необхідність вирішення проблеми корекційно-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, входження їх у суспільство, оволодіння соціальними цінностями. У спеціальній школі задача адаптації молодого покоління до сучасного середовища вирішується в системі корекційних занять з соціально-побутового орієнтування. Соціально-побутове орієнтування, як предмет навчання, спрямований на практичну підготовку учнів спеціальної загальноосвітньої школи до самостійного життя і праці, на формування у них знань і умінь, які сприяють набуттю побутового досвіду та соціальній адаптації школярів і підвищенню рівня їх загального розвитку. Тому одне з центральних місць у розв'язанні даної проблеми належить саме урокам соціально-побутового орієнтування.

Завданнями курсу соціально-побутового орієнтування є формування у учнів навичок життєвої та соціальної компетентності. Це виконання норм і правил культурної поведінки в суспільстві, родині, дружніх стосунках. Вирішення життєво необхідних побутових питань: догляд за житлом, одягом, харчування, лікування. Формування навичок соціальної компетентності здійснюється в процесі оволодіння елементами правової культури. Моделювання особистісних компетентностей закладені у формуванні здорового способу життя, організації та проведенні змістовного дозвілля.

На заняттях СПО у дітей систематично формуються і вдосконалюються необхідні навички самообслуговування, ведення домашнього господарства, орієнтування в навколишній дійсності. Учні знайомлять з тими

підприємствами й установами, куди вони звернуться для вирішення різних життєво необхідних питань. Велике значення має вивчення розділу з формування вмінь користуватися послугами підприємств служби побуту, зв'язку, торгівлі, транспорту, медичної допомоги. Окрім вирішення побутових питань заняття із соціально-побутового орієнтування сприяють виробленню навичок спілкування з людьми, засвоєнню морально-етичних норм поведінки.

Саме компетентнісний підхід до вивчення курсу соціально-побутового орієнтування забезпечує підготовку школярів до свідомого і самостійного розв'язання різноманітних життєвих ситуацій. Це економічна освіта школярів, правове виховання, і в першу чергу ті питання, що пов'язані з трудовим законодавством, законами про шлюб та сім'ю, підготовкою до сімейного життя, виховання позитивних якостей особистості.

Аналіз програми з курсу, оволодіння основними формами, методами та педагогічними прийомами, що спрямовані на засвоєння та формування знань і вмінь учні, починаючи з першого по десятий клас спеціальної школи щодо господарчо-побутової діяльності дозволять підготувати підлітків з особливими потребами до розв'язання ними соціальних, моральних та побутових проблем у сучасному суспільстві.

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Проаналізуйте шкільну програму з курсу СПО та визначте завдання соціально-побутового орієнтування як навчального предмета.
2. Розкрийте роль СПО у виконанні соціальних завдань навчально-виховного процесу спеціальної школи.
3. Виділіть загальні та спеціальні шляхи розв'язання соціально-побутових проблем розумово відсталих школярів на уроках СПО в спеціальній школі.

4. Визначте питання соціально-побутового характеру, які вирішуються в позаурочний час і сприяють підготовці випускників спеціальної школи до самостійного життя в соціумі.
5. Назвіть міжпредметні зв'язки курсу соціально-побутового орієнтування та загальноосвітніх предметів в навчально-виховному процесі спеціальної школи.
6. Яке значення у виконанні завдань підготовки учнів до самостійного життя має спільна робота батьків та спеціальної школи.

Завдання для самостійного виконання

1. В чому полягають особливості пізнавальної діяльності розумово відсталих школярів в процесі засвоєння ними знань з господарсько-побутової діяльності.
2. Визначте корекційне значення формування життєво-практичних навичок і вмінь для розвитку учнів спеціальної школи.
3. Назвіть роль та значення формування естетичної та гуманістичної культури у дітей з інтелектуальними вадами для їх подальшого визначення у сучасному соціумі.
4. В чому полягає методичне забезпечення кабінету СПО в спеціальній школі. Вимоги до його організації та оформлення.
5. Розкрийте завдання соціально-побутового орієнтування з формування у учнів навичок життєвої та соціальної компетентності.

Теми для доповідей та рефератів

1. Господарчо-побутова діяльність, як фактор підготовки учнів з психофізичними вадами до самостійного життя.
2. Роль соціально-побутового орієнтування в подоланні вад психофізичного розвитку у школярів з особливими потребами.
3. Проблема готовності до побутової праці учнів з вадами розвитку в працях вчених-дефектологів.

Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в

- спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ : Вид-во Б.І.Моторіна, 2016. – 111 с.
2. Коноплястая С. Ю. Воспитание готовности к хозяйственно-бытовому труду учащихся вспомогательной школы : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / С.Ю.Конопляста. – М., 1991 – 17 с.
 3. Савицька Г.І. Формування морально-етичних норм в учнів допоміжних шкіл у процесі соціально-побутового орієнтування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Г.І.Савицька. – К., 2007 – 21 с.

1.2. Методи навчання на уроках СПО.

Класифікація методів навчання на уроках СПО

Методи навчання – це способи передачі учням знань, умінь та навичок, необхідних для самостійного життя, трудової діяльності та адаптації в сучасному суспільстві.

Найбільш прийнятною класифікацією методів навчання соціально-побутової діяльності є класифікація за джерелом одержання знань, яка відповідає трьом групам методів:

1. Словесні методи – усний виклад матеріалу вчителем (розповідь, пояснення, бесіда, робота з друкованими текстами);
2. Наочні методи – наочне сприймання учнями натуральних об'єктів, явищ та їхнє зображення (спостереження навколишньої дійсності, картин, ілюстрацій, екранних засобів, дослідів);
3. Практичні методи – досвід, вправи, навчально-виробнича праця.

Словесні методи навчання

До словесних методів навчання належать: розповідь, бесіда, пояснення, робота з друкованими текстами. Методи викладення усного матеріалу формують пізнавальний інтерес у розумово відсталих учнів, розвивають увагу, учать зосереджено слухати, розуміти звернену до них мову, потребують розумової активності, умінню встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, залучати практичний досвід.

Розповідь

Розповідь – короткий послідовний виклад навчального матеріалу.

Під час розповіді на уроках соціально-побутового орієнтування учні знайомляться з різними видами домашнього господарства, виконанням санітарно-гігієнічних правил у побуті, видами транспорту та його використанням, засобами зв'язку, різними формами медичного обслуговування, з громадськими установами та організаціями.

Розповідь у спеціальній школі повинна мати цілісний, послідовний, закінчений систематизований характер, що підвищує її пізнавальну цінність, створює умови для кращого сприймання. Учитель повинен розкривати зміст матеріалу конкретно, за планом, доступною мовою, з використанням нових слів та термінів.

Розповідь повинна бути невеликою за обсягом, містити обмежену кількість нових відомостей, відповідати сучасним технологічним умовам побуту, соціальним та моральним вимогам суспільства. Викладення відомостей із господарчо-побутової діяльності слід підтверджувати прикладами, супроводжувати наочною демонстрацією, використовувати елементи бесіди.

Вимоги до розповіді:

- повинна бути простою, короткою, змістовною;
- її тривалість не повинна перевищувати 20-25 хвилин;
- розповідь повинна відповідати програмі, містити найбільш важливий матеріал, типовий для цієї теми;

- у розповіді необхідно підкреслити положення, що мають пізнавальне та виховне значення;
- вона повинна бути науковою і відповідати навчальним, виховним та корекційним завданням школи.

Бесіда на уроках СПО

Бесіда – є діалогічною формою навчання. Правильно побудована бесіда не тільки дозволяє повідомити учням необхідні знання, але й сприяє розвитку мислення школярів, учить їх здійснювати аналіз, порівняння, найпростіші узагальнення, вести діалог. На уроці вона може тривати 15-20 хвилин.

Бесіда має значні корекційні важелі, бо активізує мислення учнів, увагу, пам'ять, мову, будить ініціативу. Під час бесіди на уроках соціально-побутового орієнтування підлітки вчаться міркувати, шукати адекватні відповіді, установлювати нові асоціації.

Широко застосовують бесіду для закріплення і перевірки розуміння вивченого. Вона допомагає не тільки визначити знання розумово відсталих дітей, але й узагальнити їх, систематизувати і доповнити новими відомостями.

Учитель готується до бесіди заздалегідь. Спочатку він підбирає фронтальні запитання до всього класу. Вони повинні бути короткими, чіткими, посильними за змістом, враховувати знання та досвід розумово відсталих дітей.

Окрім фронтальних запитань, учитель готує додаткові питання, які будять увагу учнів, допомагають краще зрозуміти наочність, визначитися з правильним вирішенням альтернативної ситуації. Запитання треба ставити послідовно, щоб кожне з них було продовженням попереднього і пов'язане з ним.

Особливості пояснення (інструктажу) на уроках СПО

Метод **пояснення** на уроках СПО застосовують тоді, коли вчителю необхідно пояснити, розтлумачити певні питання, явища, правила, закономірності, способи дій.

Під час пояснення в дітей активізується розумова діяльність, вони вчаться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, залучають набутий раніше досвід. Тому в спеціальній школі пояснення має бути чітким, лаконічним, доступним і зрозумілим розумово відсталим дітям.

На уроках соціально-побутового орієнтування пояснення можна називати інструктажем.

Інструктаж проводять з метою пояснення і показу трудових дій, спрямованих на корекцію практичної діяльності дітей з вадами розвитку. Залежно від індивідуальних особливостей дітей спеціальної школи, складності завдання, року і класу навчання інструктаж можна подавати повністю, або частинами, поступово, у процесі виконання роботи. Інструктаж містить питання, з якими вчитель звертається до учнів, з метою активізувати їхню розумову діяльність. Питання можна ставити під час аналізу об'єкта, доцільних прийомів роботи, вибору приладдя та інструментів для роботи.

Інструктаж може бути: вступний, поточний та підсумковий.

Вступний – проводиться перед початком роботи. Його завдання – підготувати учнів до початку роботи. Вступний інструктаж, здебільшого, буває фронтальним, коли вчитель пояснює наступну роботу всьому класу.

Поточний – може бути фронтальним та індивідуальним. Його проводять в тих випадках, коли учні не зрозуміли завдання і допускають помилки. У такому разі вчитель повинен зупинити роботу класу, указати на допущені помилки, пояснити їх причину, продемонструвати правильний прийом чи хід виконання завдання. Потім один з учнів, який допускав помилки, повторює пояснення вчителя.

Підсумковий – проводиться після закінчення роботи. Учитель підводить підсумок уроку, відзначає кращу роботу, позитивні її сторони та

недоліки в роботі. Аналізує помилки. Його мета – попередження подальших помилок.

Робота з друкованим текстом

Головною метою роботи з друкованим текстом є підготовка учнів з особливими потребами до самоосвіти. На початку навчання учні навчаються працювати з підручником, обов'язковою навчальною літературою. Та на уроках із соціально-побутового орієнтування створюють умови для ознайомлення з відносно доступною літературою: книгами з ведення домашнього господарства, кулінарії, ознайомлення з правилами поведінки, виконання морально-етичних та правових норм, довідниками з різних галузей побуту.

Для кращого усвідомлення учнями тексту вчитель послідовно проводить наступну роботу. Перед ознайомленням із текстом педагог проводить бесіду, що повинна актуалізувати знання учнів, необхідні для свідомого засвоєння матеріалу, аналізує незнайомі слова, пояснює їх. Потім пропонує учням самостійно прочитати статтю. Для перевірки знань учнів він пропонує переказати зміст прочитаного. Щоб досягти більшої ефективності в засвоєнні школярами тексту, вчитель пропонує зробити це за визначеним планом.

Треба враховувати, що наведені приклади текстів написані для дорослих і не адаптовані до сприймання їх дітьми з вадами розвитку. Тому, щоб навчити учнів читати й правильно сприймати інструкції, учитель повинен дотримуватися певних етапів роботи. Спочатку педагог знайомить учнів зі змістом інструкції. Потім пропонує учням знайти саме ті місця в тексті, які більш конкретно розкривають призначення засобу. Учні зачитують та повторюють кожен фрагмент тексту окремо. Педагог уточнює, які основні характеристики має об'єкт вивчення (призначення, спосіб застосування, можливі ускладнення). Для закріплення вмінь працювати з неадаптованими інструкціями вчитель пропонує учням різноманітні

приклади текстів і ставить перед ними завдання знайти необхідну інформацію.

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Дайте характеристику класифікації методів навчання, що найбільш поширена в олігофренопедагогіці.
2. Розкрийте корекційне значення словесних методів навчання в курсі вивчення СПО.
3. Які словесні методи використовують на уроках соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі? Розкрийте ефективність кожного з них.
4. Розкрийте особливості сприймання неадаптованих текстів учнями з особливими потребами в курсі СПО.

Завдання для самостійного виконання

1. Наведіть приклад використання пояснення на уроці СПО під час вивчення одного з розділів програми.
2. Підберіть друкований текст до одного з розділів програми курсу і розкрийте методику роботи з ним.
3. Розробіть приклад бесіди на уроці з СПО. Підготуйте різні види питань та можливі відповіді.
4. Розкрийте особливості застосування розповіді на уроках СПО. Місце розповіді, вимоги: змістовність, доступність, логічність, послідовність, переконливість емоційність.
5. Розробіть приклад фрагменту розповіді за обраною темою відповідно програми: у початкових класах, у старших класах.
6. Поясніть, в чому полягають завдання та призначення бесіди: інформація і пояснення нового матеріалу, поглиблення та систематизація знань учнів з господарсько-побутової праці, тощо.
7. Наведіть приклад словесної інструкції, що можна застосовувати під час приготування відварів та настоїв з лікарських рослин. Укажіть виконання правил техніки безпеки при роботі з окропом.

Теми для доповідей та рефератів

1. Особливості та корекційне значення застосування словесних методів на уроках СПО в спеціальній школі.
2. Специфіка застосування словесних методів навчання на уроках СПО в початкових класах.
3. Особливості використання інструкції на уроках соціально-побутового орієнтування в старших класах спеціальної школи.

Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Воронкова В.В. Социально-бытовая ориентировка учащихся 5-9 классов в специальной (коррекционной) общеобразовательной школе УШ вида / Воронкова В.В., Казакова С.А. – М.: Владос, 2006. – 76 с.
2. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ : Вид-во Б.І.Моторіна, 2016. – 111 с.
3. Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі / Н.А.Гіренко : методичний посібник [для студентів вишів та практичних працівників]. – Слов'янськ: Підпр. Моторін Б.І. - 2002. - 60 с.
4. Еременко И. Г. Познавательные возможности учащихся вспомогательной школы / И.Г.Еременко. – К.: Рад. школа, 1972. – 197 с.
5. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики: учебное пособие / В.А. Липа. – Донецк: Лебідь, 2002, -327с.
6. Методичні вказівки до проведення уроків ручної праці в допоміжній школі / укл. Е.О. Білевич, В.В. Дорогий. — К., 1986. – 60 с.
7. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.

Наочні методи навчання

На уроках соціально-побутового орієнтування наочність набуває значення корекційного заходу, оскільки активізує пізнавальну діяльність старшокласників, сприяє розумінню ними зв'язків між об'єктами та поняттями, що вивчаються, дає можливість засвоїти приховані від безпосереднього сприймання якості та відношення об'єктів, що демонструються. Використання на уроках соціально-побутового орієнтування наочних методів сприяє розширенню безпосереднього чуттєвого досвіду, розвитку спостережливості, пізнанню конкретних властивостей предметів та явищ під час практичної роботи, створенню умов до абстрактного мислення

Види наочних методів та їх застосування

До наочних методів навчання, що використовують на заняттях СПО, належать: **демонстрація, спостереження та досліді.**

Демонстрацію, як метод навчання на уроках СПО використовують у процесі ознайомлення учнів з інструментами, приладами, прийомами виконання певних операцій (різання, прання, прасування, прибирання – користування пирососом тощо), загальним видом об'єкта за темою уроку. Демонстрація об'єктів здійснюється в їхньому натуральному вигляді або зображенні. Вибір наочного засобу залежить від дидактичної мети уроку, його корекційних завдань, змісту матеріалу та рівня розвитку дітей.

На уроці соціально-побутового орієнтування застосовують наочність що відображає кінцеву мету роботи та таку, що розкриває і деталізує окремі дії, операції. Використання допоміжної наочності сприяє формуванню в учнів чітких та детальних уявлень про об'єкт, кращому усвідомленню завдань уроку.

У сучасному навчальному процесі значне місце посідають такі технічні засоби, як телевізор, проектор, комп'ютер та інші екранні засоби. Вони дозволяють спостерігати за об'єктами в русі, який супроводжується коментарями. Так, по телебаченню діти можуть подивитися передачі про

здоровий спосіб життя, правильне харчування, формування родинних стосунків, догляд за дітьми.

Пояснення вчителя повинні бути чіткими, переконливими, змістовними та небагатослівними. Учитель повинен виділяти головне, важливе, щоб учні могли усвідомити і запам'ятати необхідну інформацію. Перегляд фільмів та передач у старших класах не повинен перевищувати 20-25 хвилин.

До демонстрації об'єктів на уроках СПО висувають низку **вимог**:

- об'єкт (а це може бути посуд, засіб для прання, пакунок з подарунком) повинен бути реалістичним, акуратним, привертати увагу учнів з особливостями психофізичного розвитку, мати естетичний вигляд, викликати в школярів бажання виконувати цю роботу;

- зразок об'єкта, що використовують на уроці, повинен допомогти учням краще зрозуміти зміст подальшої роботи, а після її закінчення порівняти зі зразком.

Види та способи використання наочності залежать від того, на якому етапі уроку її застосовують.

Щоб учні краще зрозуміли призначення предмета, його особливості і складові частини, на початку роботи треба провести докладний аналіз об'єкта. Причому спочатку навчання аналіз об'єкта проводить учитель. Наступним етапом є аналіз предмета або об'єкта, виконаний учнями за навідними питаннями вчителя. Потім учні здійснюють аналіз із частковою допомогою вчителя. І, нарешті, самостійно аналізують об'єкт майбутньої роботи.

Наведена послідовність формування **вміння проводити аналіз** об'єкта на уроці СПО допомагає корегувати такі недоліки дітей з проблемами у навчанні, як невміння орієнтуватися на приклад готового об'єкта, стереотипне, механічне виконання послідовних дій, невміння підкреслити головне і виключити несуттєві ознаки.

Логічним продовженням аналізу зразка є **планування** майбутньої роботи. Саме самостійне планування наступної діяльності та виконання

роботи за наміченим планом є основною ознакою усвідомленого виконання завдання.

Дослідження (Г.М.Мерсіянової, Н.П.Павлової, О.П.Хохліної) переконливо доводять, що школярам з проблемами у навчанні для здійснення докладного планування майбутнього трудового завдання необхідні визначені орієнтири, які допомагають учням упорядкувати окремі дії або операції, розташувати їх у доцільній послідовності. Такими планами-орієнтирами можуть бути: написана інструкція (рецепт приготування блюд, послідовність включення електроприладу – пральної машинки, мікрохвильової печі), малюнки, технологічні карти, що відображають послідовність виконання завдання (штопання, оформлення бутербродів, кондитерських виробів).

Технологічна карта дозволяє активізувати і спрямовувати практичне мислення школярів. Ця наочність відображає основні етапи виконання завдання чи виконання комплексу завдань (наприклад: приготування страви за рецептом, правила прання різних видів білизни, здійснення генерального прибирання помешкання - кухні). Вона складається із предметних зразків окремих операцій, може мати інформацію про матеріали, устаткування, прийоми роботи. На кожному із зображених етапів предметна технологічна карта має приклад кінцевого результату праці.

Предметна технологічна карта може бути використана як для пояснення послідовності виконання операцій, так і з метою перевірки знань учнів щодо послідовності виконання завдання. Її можна застосовувати в процесі здійснення індивідуальної допомоги учням, якщо вони відчують утруднення під час виконання окремих операцій чи завдань. За допомогою предметних технологічних карт педагог навчає дітей правильно називати технологічні операції, трудові прийоми, деталі предметів тощо.

Спостереження та досліди проводять на заняттях із СПО в тісному взаємозв'язку з практичною роботою. В процесі дослідів та спостережень учні безпосередньо вивчають особливості предметів та матеріалів, які використовуються в роботі.

Під час спостережень та дослідів учні з особливостями розвитку привчаються докладно розглядати предмети та явища, вчать робити правильні причинно-наслідкові висновки. При цьому підвищується активність учнів, виховується наполегливість, формуються вміння доводити почату справу до кінця. Як правило, засоби наочності, зокрема спостереження і досліди, передують виконанню практичної роботи, допомагають зрозуміти завдання, пояснюють, чому треба робити так, а не інакше.

Наприклад, учитель може спитати в учнів:

1. Чи правильно буде показувати термометр температуру тіла, якщо перед його використанням не струсити ртутний стовпчик ?
2. Чому макаронні вироби ми засипаємо в окріп і потім промиваємо холодною кип'яченою водою?

Приступаючи до експерименту, учні повинні розуміти, в чому саме вони повинні переконатися, щоб одержати відповідь на поставлене питання.

Та перш ніж запропонувати дітям роботу, вчитель повинен сам заздалегідь, напередодні провести пробні досліди. Це надасть йому можливість уникнути тих труднощів, з якими можуть стикнутися учні в процесі роботи, а також урахувати, скільки часу необхідно виділити для проведення експерименту.

Використання наочних методів на уроках СПО впливає на розвиток в учнів з особливими потребами спостережливості, пам'яті, довільної уваги, учить їх умінню бачити об'єкти в розвитку, аналізувати їх, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, сприяє збагаченню побутового досвіду.

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Визначте корекційну роль використання наочних методів навчання в процесі вивчення курсу СПО.
2. Охарактеризуйте наочні засоби на уроці СПО (на етапі орієнтування в завданні, її планування).

3. Розкрийте значення проведення спостережень та дослідів для опанування побутовим досвідом на уроках СПО.
4. Назвіть вимоги до демонстрації та особливості її проведення на етапі орієнтування в завданні та умови їх проведення.
5. Розкрийте методику формування роботи з наочними засобами на етапі планування діяльності на уроках СПО

Завдання для самостійного виконання

1. Наведіть приклади спостережень, які ви можете запропонувати на уроці в початкових класах (в старших класах).
2. Розкрийте особливості використання технологічної карти під час планування наступної роботи із соціально-побутового орієнтування за обраною темою відповідно програми: а) в початкових класах; б) в старших класах.
3. Підберіть та назвіть наочні засоби, що включають перцептивний досвід учнів.
4. Які наочні засоби можна запропонувати учням для засвоєння рухової програми господарської діяльності.
5. Розкрийте особливості формування вмінь аналізувати об'єкт наступної роботи на уроці СПО.

Теми для доповідей та рефератів

1. Корекційно-розвивальні функції наочності на уроках СПО.
2. Види та особливості використання технічних наочних засобів в процесі формування практичного досвіду господарчо-побутового характеру.
3. Особливості проведення спостережень на уроках СПО в молодших класах спеціальної школи.

1. Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Воронкова В.В. Социально-бытовая ориентировка учащихся 5-9 классов в специальной (коррекционной) общеобразовательной школе УШ вида / Воронкова В.В., Казакова С.А. – М.: Владос, 2006. – 76 с.
2. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в

- спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ : Вид-во Б.І.Моторіна, 2016. – 111 с.
3. Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі / Н.А.Гіренко : методичний посібник [для студентів вишів та практичних працівників]. – Слов'янськ: Підпр. Моторін Б.І. - 2002. - 60 с.
 4. Еременко И.Г. Олигофренопедагогика / И.Г. Еременко. – К.: Вища школа, 1985. – 324 с.
 5. Еременко И. Г. Познавательные возможности учащихся вспомогательной школы / И.Г.Еременко. – К.: Рад. школа, 1972. – 197 с.
 6. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики: учебное пособие / В.А. Липа. – Донецк: Лебідь, 2002, -327с.
 7. Методичні вказівки до проведення уроків ручної праці в допоміжній школі / укл. Е.О. Білевич, В.В. Дорогий. — К., 1986. – 60 с.
 8. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.

Практичні методи

Практичні методи навчання займають одну з провідних позицій в навчальному процесі спеціальної школи.

Особливості психофізичного розвитку дітей з особливими потребами зумовлюють такі характерні вади в процесі трудової діяльності, як невміння орієнтуватися в завданні, планувати свою роботу, звітувати про виконані дії. Їм складно працювати за визначеною інструкцією, доводити діяльність до кінцевого результату, самостійно і правильно використовувати теоретичні знання в процесі виконання практичного завдання.

Практична діяльність школярів з особливими потребами в навчанні спрямована на формування в них знань та вмінь, які сприяють практичній

підготовці учнів до самостійного життя та праці, розширенню й активізації в них соціального досвіду, адаптації та успішній інтеграції у суспільство.

На корекційно-розвивальному значенні практичної діяльності, зокрема й господарчо-побутової, наголошували В.І. Бондр, Н.П. Вайзман, В.Ю. Карвяліс, Г.М. Мерсіянова, С.Л. Мірський, Н.П. Павлова, Б.І. Пінський, Г.М. Плешканівська, К.М. Турчинська, О.П.Хохліна та ін. Вони вважали, що в процесі трудової практичної діяльності в учнів з вадами удосконалюються рухові навички, їх узгодженість, стає більш швидким темп рухів, їхня точність. Розвиваються зорові, тактильно-рухові аналізатори, удосконалюється зорова пам'ять, кінестетичні відчуття, формуються загально-трудова вміння (орієнтування в завданні, планування, самоконтроль, перенесення минулого досвіду).

Виконання трудового завдання передбачає не лише засвоєння операційних навичок, але і вміння здійснювати розумові дії (орієнтуватися в завданні, планувати хід його виконання, виконувати різноманітні обчислювальні, контрольні операції, користуватися різноманітними інструкціями, технічними картами), тобто визначати технологічний процес, установлювати причинні залежності під часі його виконання. Предметно-практична діяльність на уроках СПО створює умови для формування в учнів з особливими потребами вміння аналізувати, узагальнювати, синтезувати, установлювати причинно-наслідкові зв'язки в процесі виконання практичних дій господарчо-побутового характеру. Все це сприяє корекції недоліків та подальшому розвитку пізнавальної діяльності школярів, що мають проблеми в навчанні.

До практичних методів навчання, що використовуються на уроках соціально-побутового орієнтування, належать спеціальні вправи та практичне виконання трудових завдань.

Вправи – багаторазове повторення навчальних дій з метою вироблення вмінь та навичок. На уроках СПО вправи проводяться при виконанні невеликих завдань. Це вправи для вироблення правильної осанки в положенні сидячи, стоячи, чищення зубів, розчісування волосся, вправи у нарізанні овочів ручним способом, прасуванні білизни тощо.

Під час виконання вправ учні здійснюють різноманітні рухові прийоми. Для того щоб учні опанували той чи інший прийом, учитель на початку здійснює його фронтальний показ. Педагог спочатку пояснює призначення прийому, потім розглядає з дітьми інструмент, за допомогою якого виконується прийом, і, нарешті показує рухову програму цього прийому.

Під час навчання практичним діям учитель спочатку показує, як виконується прийом в робочому темпі, потім в уповільненому і наприкінці знову в робочому. Відпрацювання тренувальних вправ повинно націлювати учнів на те, щоб вони могли дати словесний звіт про свою роботу. Це свідчить про свідоме та самостійне виконання прийому.

У процесі організації вправ необхідно передбачити предмети та засоби, які допоможуть дітям краще засвоїти матеріал. Так, тренування правильної осанки, стояння, сидіння, ходьба найбільш результативно проходять перед дзеркалом, у якому учні бачать свої пози та рухи. Вправи з підрахунку показників лічильника електроенергії краще здійснювати безпосередньо при оформленні відповідної квитанції.

Практична діяльність на уроках СПО. Навчання дітей умінням виконувати практичне трудове завдання передбачає:

- формування в учнів умінь орієнтуватися в трудовій діяльності (уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати);
- навчання учнів планувати практичну діяльність;
- розвиток в учнів уміння здійснювати самоконтроль у процесі виконання практичного завдання;
- формування в учнів умінь застосовувати знання на практиці.

Орієнтування в завданні – попереднє ознайомлення учнів зі змістом діяльності.

Учні повинні знати, над чим вони будуть працювати, які їм потрібні матеріали, інструменти, яким чином будуть здійснювати діяльність, чим

будуть керуватися (інструкційною картою, малюнком, словесною інструкцією, зразком), з чим порівнювати свою роботу.

Отже основною умовою інтелектуалізації практичної діяльності учнів є цілеспрямована підготовка їх до виконання подальшого завдання, ознайомлення їх зі змістом подальшої діяльності, актуалізація знань, умінь та навичок.

Орієнтування в завданні передбачає аналіз об'єкта, а саме: визначення зовнішнього вигляду об'єкта, його складових, в чому полягає результат роботи.

Планування майбутньої роботи. Після того, як учні засвоїли кінцеву мету своїх трудових дій, вони переходять до засвоєння плану роботи. План містить послідовність та зміст усіх етапів роботи. Уміння планувати свою роботу та виконувати її за планом є однією з найбільш суттєвих ознак свідомого виконання роботи, характерним показником ступеня самостійності працюючого.

Навчити учнів складати план виконання практичного завдання - одна з найважливіших умов підготовки їх до самостійної практичної діяльності.

На початку навчання плануючій діяльності, учні виконують завдання за планом, запропонованим учителем. На цьому етапі педагог не лише пояснює послідовність та зміст роботи, але й повністю її показує практично.

Наступним етапом навчання є складання плану в колективній бесіді. Потім учні вчаться планувати хід роботи з частковою допомогою вчителя. Заключним етапом складання плану виконання завдання є самостійне планування майбутньої роботи.

Значну допомогу в складанні плану роботи надає дидактичний матеріал, що сприяє активізації практичного мислення учнів. Це предметні, технологічні картки, що відображають господарчо-побутову діяльність на різних етапах її здійснення. Технологічна карта може надавати інформацію не тільки про перебіг операцій, але й відобразити пристосування для роботи, способи їх використання, правила техніки безпеки.

Здійснення самоконтролю – це найважливіший показник усвідомленого та якісного виконання практичного завдання. Самоконтроль належить до контролюючих дій школяра і включає оцінювання своєї діяльності з погляду: чи все виконано, чи все виконано правильно, в чому полягають помилки, яким чином їх можна виправити.

Самоконтроль тісно пов'язаний з розвитком уваги і є показником саморегулювання діяльності. Контролюючи, перевіряючи себе, дитина навчається виправляти свої помилки.

Розрізняють контроль попередній, поточний (в процесі роботи) та заключний.

Попередній контроль пов'язаний з ознайомленням учнів з умовами роботи. Визначається об'єкт роботи, завдання, вимоги до її виконання, інструменти та устаткування.

Поточний контроль спрямований на точність виконання завдання та окремих його операцій, що здійснюються у визначеній послідовності.

Підсумковий або **заклучний** контроль відбивається в повноті та якості виконання практичної діяльності.

Показником якості практичної діяльності є виконання рухової програми. Тому важливо вже на перших етапах привчати учнів слідкувати за своїми руховими діями і контролювати правильність їх здійснення.

Проведення самоконтролю здійснюється за умови використання тих засобів наочності, які відображають зразки, еталони, допомагають старшокласникам уявити кінцевий результат роботи та виготовлення продукту на різних його етапах.

Здійснення контролю може бути опосередкованим та безпосереднім. Опосередкований контроль здійснюється за допомогою вимірювальних приладів (вимірювальний стакан, сантиметрова смужка, ваги). Безпосередній (або окомірний) - за допомогою аналізаторів: зору, слуху, нюху, тощо. Таким еталоном на заняттях з СПО можуть бути ширина долоні, висота пальця руки, зріст учня, висота та довжина столу.

Виконання практичного завдання на уроках СПО здійснюється у вигляді колективної роботи або виконання індивідуального завдання.

Колективні (бригадні) та індивідуальні форми організації практичної роботи. Здебільшого практичну роботу на уроках СПО організовують з використанням бригадної форми навчання. На перших уроках учитель розподіляє учнів на бригади (по 4-5 осіб) і призначає бригадирів. Для того щоб навчити бригадира виконувати свою роботу спочатку учитель виступає бригадиром однієї з бригад та інструктує бригадирів-учнів. В ході практичної роботи кожен бригадир повинен теж виконувати частину загального завдання.

Учитель керує не лише бригадами. В процесі практичної роботи він слідкує за всіма учнями, пояснює та дає вказівки окремим школярам, допомагає їм, контролює виконання санітарно-гігієнічних вимог та правил техніки безпеки.

Для активізації учнів та оцінки їхніх знань та умінь доцільно організовувати змагання між бригадами або індивідуальні змагання.

Індивідуально учні виконують завдання під час вивчення таких розділів, як «Особиста гігієна», «Догляд за одягом та взуттям», «Родина». Це вироблення правильної осанки, чищення зубів, заповнення бланків, оформлення документації.

Виконання санітарно-гігієнічних норм та правил техніки безпеки в процесі виконання практичних робіт. Значне місце на уроках СПО належить засвоєнню правил техніки безпеки під час користування нагрівальними електричними, механічними побутовими приладами та пристосуваннями, колючими та ріжучими предметами, окропом.

Під час виконання практичних робіт необхідно постійно привчати дітей дотримуватися індивідуальних санітарно-гігієнічних норм та правил техніки безпеки. На виконання цих правил учитель звертає увагу протягом усього уроку: перед початком роботи, доцільно повторити правила техніки безпеки та виконання санітарно-гігієнічних норм (або окремих пунктів) в процесі

практичної роботи, і на заключному етапі під час підведення підсумків уроку.

Характерним для курсу соціально-побутового орієнтування є те, що використання практичних методів полягає передусім в усвідомленні учнями соціальної мети своєї праці. Тому доцільно використовувати досвід, що набувають учні на уроках СПО в процесі суспільно-корисної виробничої діяльності школи: під час ремонту шкільного майна, прибирання шкільних приміщень, у підсобному шкільному господарстві тощо.

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Чому використання практичних методів є важливою умовою досягнення ефективності та результативності навчання школярів з особливими потребами?
2. У чому полягають особливості організації бригадної та індивідуальної роботи на уроках СПО, коли вони використовуються?
3. У чому полягає особливість формування навичок господарсько-побутового характеру в процесі виконання вправ.
4. Визначте особливості здійснення самоконтролю в процесі виконання трудового завдання господарчо-побутового характеру.
5. Назвіть роль та місце, яке відводиться виконанню санітарно-гігієнічних норм та правил з техніки безпеки в процесі господарчо-побутової діяльності.

Завдання для самостійного виконання

1. Наведіть приклад фрагменту уроку, на якому застосовуються індивідуальні форми роботи при виконанні практичних завдань.
2. Розробіть фрагмент уроку, на якому застосовуються колективні форми роботи при виконанні практичних завдань.
3. Розкрийте методику та організацію проведення вправ з формування у учнів навичок господарчо-побутової праці на уроках СПО в залежності від періоду навчання.

4. В чому полягає вивчення техніки безпеки та формування учнів з психофізичним вадами вмінь користуватися нагрівальними електричними та механічними приладами, колючими та ріжучими предметами.

Теми для доповідей та рефератів

1. Корекційно-розвивальне значення формування практичних навичок господарчо-побутової діяльності в учнів з вадами розвитку.
2. Формування практичної діяльності побутового характеру у учнів спеціальної школи на уроках СПО.
3. Здійснення міжпредметних зв'язків під час організації та проведення практичних робіт побутового характеру в процесі вивчення курсу СПО.

Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Бондар В. І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності / В.І.Бондар. – К.: Радянська школа, 1998. – 128 с.
2. Гіренко Н.А. Особливості виконання практичних завдань з соціально-побутового орієнтування учнями допоміжної школи / Н.А.Гіренко // Актуальні питання корекційної освіти : зб.наукових праць : / [за ред..Синьова В.М. О.В.Гаврилова]. Вип. 6. - Кам'янець-Подільський : ПП Медобори, 2006, 2015. – Т.2. – С.16-25.
3. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ : Вид-во Б.І.Моторіна, 2016. – 111 с.
4. Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі / Н.А.Гіренко : методичний посібник [для студентів вишів та практичних працівників]. – Слов'янськ: Підпр. Моторін Б.І. - 2002. - 60 с.
5. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики: учебное пособие / В.А. Липа. – Донецк: Лебідь, 2002, -327с.
6. Максименко С. Д. Психология формирования трудовых умений школьников / Максименко С. Д., Бондарь В. И., Бех И. Д. – К.: Рад. школа, 1980. – 110 с.

7. Мерсиянова Г.Н. Выполнение практических заданий учащимися учащимися вспомогательной школы / Г.Н.Мерсиянова. – К.: Рад. Школа, 1985. – 81 с.
8. Методичні вказівки до проведення уроків ручної праці в допоміжній школі / укл. Е.О. Білевич, В.В. Дорогий. — К., 1986. – 60 с.
9. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.

1.3. Методика організації та проведення уроку СПО в спеціальній школі

Урок повинен бути побудований таким чином, щоб на кожному його етапі вирішувалися ті чи інші завдання програми. Залежно від цього вчитель відводить визначену кількість часу на повідомлення нових відомостей, повторення вивченого, виконання вправ. Та більшу частину уроку повинна займати практична робота.

Ефективність уроку СПО в значній мірі залежить від правильної постановки мети та завдань уроку.

Мета – це загальні результати, до яких повинні прийти вчитель та учні під час уроку. У процесі підготовки до уроку вчитель повинен чітко уявляти його мету, сформулювати її в плані та конспекті уроку (наприклад, навчити учнів: дотримуватися правил особистої гігієни, уміти приготувати вечерю з визначених продуктів харчування, засвоїти правила культури поведінки в гостях).

Мета передбачає розв'язання визначених, поставлених саме перед цим уроком завдань. В спеціальній школі це навчальні, розвивальні та виховні завдання.

Навчальні завдання на уроках СПО повинні стимулювати навчально-пізнавальну діяльність розумово відсталих учнів до знань, що сприяють адаптації в навколишньому світі й оволодінню певними трудовими навичками. На уроці повинні виконуватися лише ті завдання, які можуть

реалізуватися саме на матеріалі даного уроку, наприклад: ознайомити учнів з видами поштових відправлень; засвоїти складові бюджету сім'ї; навчити учнів відварювати яйця, готувати яєчню; навчити школярів годувати немовля із соски.

Корекційно-розвивальні завдання передбачають виправлення та розвиток рухової, інтелектуальної та емоційно-вольової сфери розумово відсталих учнів. Розвиток пам'яті, уваги, пізнавальних інтересів реалізується під час ознайомлення дітей з об'єктом роботи, плануванням наступного виконання завдання, осмисленням та самостійним його виконанням. Їх можна сформулювати наступним чином: навчити учнів правилам та періодичності годування немовляти; познайомити учнів з морально-етичними нормами стосунків у сім'ї, уміти аналізувати різноманітні сімейні ситуації, давати їм правильну оцінку; навчити учнів сервірувати стіл, підбирати посуд відповідно його призначення; учити послідовності прибирання житлових приміщень, тощо.

Виховними завданнями в процесі вивчення курсу СПО є ті, що найкраще сприяють соціально-побутовій та соціально-трудою адаптації дітей з особливими потребами. Це, насамперед, цілеспрямоване формування позитивних якостей особистості, світогляду, моральних переконань та естетичної культури. Тому задача педагога вивчати та аналізувати проблеми соціальної інтеграції дітей з вадами розвитку, умови та можливості її вивчення. Це допоможе ефективно будувати процес навчання, створювати умови для формування самостійності в процесі трудової діяльності, зокрема й тієї, що пов'язана із самообслуговуванням. Формулювати виховні завдання можна так: виховувати в учнів уміння раціонально харчуватися, виховувати в них розумне відношення до свого організму; прищеплювати учням санітарно-гігієнічні навички в процесі приготування їжі; формувати навички культурної поведінки за столом.

Урок СПО в спеціальній школі включає три основні етапи: підготовчий, основний та заключний етап уроку.

Підготовчий етап уроку передбачає підготовку колективу учнів та робочого місця.

Оскільки дітям з вадами розвитку необхідний перехід, адаптація з одного виду діяльності до іншого, учитель СПО повинен використовувати на початку уроку такі методичні прийоми, які сприяють приведенню нервово-психічної сфери учнів до оптимального стану, що дозволяє їм продуктивно працювати на уроці. Це можуть бути наочні засоби (таблиці, плакати, побутові прилади), слово вчителя (бесіда, розповідь). Важливим моментом у підготовці учнів до уроку є спеціальний одяг та виконання санітарно-гігієнічних правил, особливо під час вивчення таких тем, як «Догляд за немовлям», розділів «Харчування», «Медична допомога», «Догляд за житлом».

Підготовка робочого місця передбачає вибір необхідних матеріалів, приладів, продуктів харчування, з якими учні будуть працювати на уроці. Це можуть бути напівготові продукти харчування (відварені овочі для приготування салатів, бутербродів), одяг, що потребує чистки або ремонту, бланки для заповнення, зразки білетів та талонів. Окрім цього треба передбачити інструменти, прилади та засоби, які будуть необхідні учням на уроці під час виконання завдання. Це може бути посуд, ножі, засоби для миття, електроприлади (праска), медичні та косметичні препарати.

На цьому етапі доцільно повторити з учнями правила безпечної роботи.

Основний етап уроку охоплює такі ланки, як повідомлення теми та завдань уроку, ознайомлення з об'єктом роботи, складання плану роботи, виконання практичної роботи.

Повідомлення теми та повторення теоретичних відомостей. Теоретичні відомості повідомляють у формі розповіді або бесіди. Якщо тема знайома учням, то під час бесіди їхні знання актуалізують, розширюють, систематизують.

Розповідь та бесіду супроводжують демонстрацією наочності. При цьому важлива не кількість наочних засобів, а ефективність їх використання.

Ознайомлення з об'єктом роботи.

Для ознайомлення учнів з наступною роботою їм необхідно запропонувати вже готовий об'єкт. Це може бути приготовлена страва, оформлений бланк, підписаний конверт, оформлений подарунок, сповита дитина (лялька).

В іншому разі можна запропонувати учням розглянути об'єкт і визначити характер наступної роботи. Наприклад, за темою «Щоденне прибирання квартири» (6 кл.) учні розглядають стан приміщення, визначають об'сяг та характер прибирання.

Вивчення теми «Кухонні речі» (розділ «Харчування», 5 кл.) передбачає догляд за кухонним посудом. Учні розглядають кухонне начиння (утварь), визначають із якого матеріалу воно зроблене, характер бруду. Це допомагає їм правильно вибрати засіб для миття, приладдя, спосіб чистки та добре виконати завдання.

Діти з вадами інтелектуального розвитку не завжди можуть самостійно здобувати необхідну інформацію з об'єкта, що демонструється. Тому їх спостереженнями треба керувати.

На уроках з СПО вміння аналізувати об'єкт (орієнтуватися в завданні), формується у визначеній послідовності. Спочатку вчитель керує аналізуючою діяльністю учнів. Ставлячи запитання, він допомагає учням скласти повне уявлення про об'єкт роботи. Поступово допомога вчителя скорочується, і старшокласники навчаються самостійно давати характеристику запропонованому об'єкту роботи.

Складання плану роботи.

Скласти план роботи над завданням - значить визначити послідовність її виконання, необхідні матеріали, прилади, пристосування та умови роботи.

Навчання учнів планувати хід роботи має різноманітні **форми**:

1. Складання плану може здійснюватися після попереднього пояснення вчителя.
2. Складання плану може виконуватися за запитаннями вчителя.

3. Планування здійснюється за запропонованою інструкцією (словесною або написаною на дошці чи плакаті).

4. План складається за предметною картою.

Окрім цього на уроках СПО старшокласники навчаються користуватися інструкціями, що розташовані на етикетках, пачках, коробках з продуктами харчування, засобами для миття, медичними препаратами тощо. Учні повинні розбиратися в таких неадаптованих інструкціях, розуміти їх і діяти відповідно до наданих рекомендацій. Дітей з вадами розвитку треба вчити користуватися рецептами приготування страв, що надруковані в книгах з кулінарії, порадами в підручнику з домоведення.

У таких рекомендаціях часто трапляються незнайомі дітям слова, терміни. Тому вчителю необхідно планувати відповідну словникову роботу.

Навчання дітей умінню планувати наступну роботу здійснюється у визначеній послідовності, з поступовим підвищенням рівня самостійності учнів.

Виконання практичного завдання. Протягом уроку кожен учень повинен засвоїти знання та вміння за темою відповідно до програми.

На заняттях з СПО практичну роботу виконують як індивідуально, так і в бригадах.

Індивідуально заповнюються різні бланки та квитанції, здійснюється дрібний ремонт одягу, виконуються правила особистої гігієни. У бригадах – організується приготування страв, прибирання приміщень.

Бригада виконує завдання від початку до кінця. При цьому кожен член бригади виконує своє особисте завдання – частину роботи (1 учень мие батареї, 1 – підвіконня, двоє миють підлогу, двоє - витирають столи).

Під час практичної роботи вчитель слідкує за правильним виконанням послідовності завдання та виконанням рухових прийомів.

Уся робота проводиться з обов'язковим дотриманням правил техніки безпеки, які повторюються перед її початком. Плакат з правилами ТБ повинен бути в кабінеті і висіти перед учнями.

Запис у зошиті. На заняттях з СПО учні ведуть зошити, у яких записують коротко основні відомості щодо теми уроку, роблять малюнки. Це можуть бути правила техніки безпеки під час користування електроприладами, рецепти страв, корисні поради, підрахунки сімейного бюджету, комунальних послуг. Дітей треба вчити правильно робити записи. Для цього вчитель пояснює, що записувати треба тільки основне, у певному порядку, головне підкреслити. У зошиті можна виділити рубрики: рецепти страв, корисні поради, виконання техніки безпеки.

Заключний етап включає оцінку якості виконаної роботи, підведення підсумків та домашнє завдання.

Оцінка якості виконаної роботи.

Виконання практичної роботи, як правило, закінчується підведенням підсумків. Якщо це страва, то оцінюється її зовнішній вигляд, перелічуються компоненти та продукти, які входять до рецепту приготування, потім вона дегустується і визначається її якість. Оцінка ремонту одягу, прання, прасування, прибирання помешкання здійснюється разом з учителем. Оцінюється правильність результату та процесу виконання завдання.

Учні, які мають вади інтелектуального розвитку, не завжди усно в повній мірі можуть викласти свої знання. Тому педагог повинен намагатися аналізувати та оцінювати різні боки діяльності школярів на уроці СПО, враховувати як вони вміють використовувати одержані знання на практиці, у повсякденному житті

Наприкінці заняття вчитель підводить підсумок: відзначає краще виконання завдання, вказує недоліки.

На уроці СПО всі учні, незалежно від їхніх психофізичних можливостей, повинні на практиці оволодіти знаннями та вміннями передбаченими програмою. Зміст програми дозволяє вчителю будувати заняття, використовуючи різноманітні методи, прийоми та форми роботи, що є найбільш ефективними в плані корекції недоліків розвитку аномальних дітей.

Мета домашнього завдання - максимально наблизити соціально-побутові умови життя і допомогти учням практично реалізувати знання, уміння та навички, одержані на уроках, під час розв'язання побутових питань.

Домашнє завдання з СПО, переважно, не задають. Та в деяких випадках діти одержують завдання зібрати відомості, наприклад, про склад сім'ї, де працюють батьки, домашню адресу тощо. Можна запропонувати учням виконати підрахунки комунальних послуг. Для цього учні повинні дізнатися від батьків, які послуги вони сплачують, з яких лічильників беруть інформацію, які оформлюють квитанції, як здійснюють розрахунок. Таке завдання можуть одержати учні в 9-му – 10-му класах.

Заняття в 6-му – 10-му класах можна проводити спарено. Вивчення деяких тем (наприклад, гігієна підлітків) можна проводити окремо з дівчатками та хлопчиками. На уроки можна залучати спеціалістів – медиків, психолога.

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Розкрийте структуру уроку соціально-побутового орієнтування.
2. Визначте за якою схемою організуються уроки, що проводяться як практична робота, екскурсія чи моделювання реальної ситуації.
3. Чому навчальні, розвивальні та виховні завдання уроку розглядаються як корекційні?
4. Доведіть корекційні завдання кожного з етапів уроку СПО.
5. У чому полягають особливості ознайомлення учнів з об'єктом роботи на уроці СПО?
6. У чому полягають особливості планування наступної роботи на уроці СПО?

7. Розкрийте особливості формування у учнів вмінь працювати з інструкційною картою при плануванні наступної роботи господарчо-побутового характеру.

Завдання для самостійного виконання

1. Складіть тематичний план з розділу «Догляд за житлом» у 7 класі. Розподіліть матеріал за чвертями.
2. Наведіть приклад формулювання мети уроку відповідно його теми за програмою у 1) в початкових класах; 2) старших класах.
3. Сформулюйте корекційні завдання уроку за визначеною темою програми СПО у 1) в початкових класах; 2) старших класах.
4. Розробіть фрагмент уроку з формування у учнів вмінь аналізувати об'єкт наступної роботи у 1) в початкових класах; 2) старших класах.
5. Розкрийте особливості орієнтування в завданні на прикладі ознайомлення учнів з об'єктом роботи за однією з тем розділу «Догляд за житлом»
6. Розробіть фрагмент уроку з формування у учнів вмінь планувати наступну роботу в 1) в початкових класах; 2) старших класах.
7. Розробіть фрагмент уроку, на якому застосовуються індивідуальні форми роботи при виконанні практичних завдань.

Теми для доповідей та рефератів

1. Особливості проведення індивідуальної роботи на уроках СПО при виконанні практичних завдань.
2. Реалізація корекційних завдань уроку в ході вивчення курсу СПО в спеціальній школі.

Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі / Н.А.Гіренко : методичний посібник [для студентів вишів та практичних працівників]. – Слов'янськ: Підпр. Моторін Б.І. - 2002. - 60 с..
2. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ : Вид-во

- Б.І.Моторіна, 2016. – 111 с.
3. Еременко И.Г. Олигофренопедагогика / И.Г. Еременко. – К.: Вища школа, 1985. – 324 с.
 4. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики: учебное пособие / В.А. Липа. – Донецк: Лебідь, 2002, -327с.
 5. Мерсиянова Г.Н. Выполнение практических заданий учащимися учащимися вспомогательной школы / Г.Н.Мерсиянова. – К.: Рад. Школа, 1985. – 81 с.
 6. Павлова Н.П. Организация и методика проведения занятий по социально-бытовой ориентировке / Н.П.Павлова. // Дефектология. - 1985. - №4.- С. 40-45
 7. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.

Розділ II Зміст навчального матеріалу з СПО в старших класах спеціальної школи за розділами

2.1. Орієнтовний розподіл годин за розділами програми

Назви розділів	Кількість годин					
	5 кл.	6 кл.	7 кл.	8 кл.	9 кл.	10кл.
Транспорт	2	6	6	4	4	2
Торгівля	4	4	2	4	6	4
Засоби зв'язку	-	8	4	4	4	4
Медична допомога	-	4	6	6	4	4

2.2. ТРАНСПОРТ

5 клас (2 год)

Навчальні досягнення учнів.

Учень *знає*: види транспорту, найбільш раціональний маршрут проїзду до школи-інтернату; варіанти проїзду до школи різними видами транспорту, кількість часу, витраченого на дорогу, пересадки, пішохідний маршрут; правила пересування на велосипеді.

Уміє: дотримуватися правил поведінки в громадському транспорті (правила посадки, купівлі квитка, поведінки в салоні й при виході) .

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення та уточнення уявлень про різні види транспорту та його призначення; розвиток мислення шляхом встановлення причинних залежностей під час вибору маршруту та видів пересування; розвиток уміння орієнтуватися у часі на основі визначення маршруту (пішохідного, велосипедного, громадським транспортом); збагачення активного словникового запасу назвами транспортних засобів.

Зміст навчального матеріалу

Проїзд до школи-інтернату, маршрути, види транспорту

Люди винайшли транспорт для швидкого і зручного пересування від одного місця до іншого. Якщо учні живуть далеко від школи, то їм доводиться користуватися послугами транспорту.

Існують такі види транспорту, як автомобільний, залізничний, авіаційний, морський, річковий.

У містах пасажери користуються автобусом, тролейбусом, трамваєм, метрополітеном, фунікулером, таксі.

Залежно від відстані між населеними пунктами, установами, місцем знаходження дому і школи-інтернату дістатись до потрібного пункту можна, користуючись одним чи декількома видами транспорту. Дорога до школи-інтернату – це маршрут, яким учні користуються найчастіше. Користуючись тим, чи іншим видом транспорту, необхідно знати номер маршруту, його тривалість, початок і кінець, назви зупинок.

Кожний вид транспорту має свій маршрут, який є іменним або номерним. Наприклад, Київ – Львів, Київ – Біла Церква – іменні, а маршрути по місту тролейбуса №5, автобуса №99, №56 – номерні.

У містах на транспортних засобах зазначають номер маршруту, його початок і кінець, а також основні вулиці, якими пролягає даний маршрут.

У сільських населених пунктах найчастіше користуються гужовим, велосипедним, мотоциклетним, автомобільним транспортом, а також маршрутним автобусом.

Користуючись будь-яким, видом транспорту, необхідно знати і завжди пам'ятати правила дорожнього руху. Особливо це стосується їзди на велосипедах.

Правила пересування велосипедом

1. Дітям до 14 років забороняється виїжджати на автодороги.
2. Їздити слід лише на безпечних дорогах, стадіонах.
3. Необхідно добре знати правила дорожнього руху.
4. Перед їздою треба перевірити гальма, ланцюг, колеса, кермо, дзвоник, наявність інструментів для ремонту.

Як у містах, так і у сільській місцевості громадяни здійснюють пішохідні маршрути. Якщо дитина живе недалеко від школи, їй варто порадити ходити пішки. Це корисно для її здоров'я.

Поведінка у транспорті й на вулиці

Щоб не створювати незручностей один одному в транспорті й на вулиці, необхідно дотримувати певних правил поведінки. Ці правила мають свої особливості.

Правила поведінки на вулиці.

Ідучи тротуаром, тримайтеся правого боку; своєю поведінкою не привертайте уваги сторонніх, не розмовляйте голосно, не розмахуйте речами, не штовхайтеся, дотримуйте правил дорожнього руху для пішоходів.

Запам'ятайте вид транспорту, яким необхідно користуватися, маршрут, час проїзду, назви зупинок.

Правила посадки у транспорт.

Пам'ятайте, що для проїзду в транспорті ви повинні мати проїзний квиток чи разовий проїзний талон; через передні двері заходять інваліди, літні люди з малими дітьми; при посадці у салон спочатку пропустіть літніх людей і людей з малими дітьми, жінок. Зайшовши до салону, не поспішайте сідати, запропонуйте місце людям похилого віку, інвалідам, пасажиром з дітьми. За відсутності проїзного квитка одразу ж закомпостуйте проїзний талон. Розмовляти у салоні потрібно тихо. Відповідати на запитання пасажирів слід ввічливо, доброзичливо. На вимогу контролера одразу, пред'явіть проїзний квиток чи талон.

До виходу готуйтеся заздалегідь.

Виходять з транспорту спочатку чоловіки, щоб потім допомогти вийти жінці чи тому, хто потребує на таку допомогу.

6 клас (6 год.)

Навчальні досягнення учнів.

Учень знає: основні наявні транспортні засоби в місті та селі; види міського транспорту; порядок придання квитків і талонів та компостування талонів (в метро, маршрутному таксі).

Уміє: вибирати найбільш раціональні маршрути при пересуванні по місту; купувати квитки, талони та компостувати їх.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розвиток пам'яті шляхом закріплення видів та відповідних назв міського транспорту; формування уявлень про способи користування міським громадським транспортом; формування просторової орієнтації на основі визначення населених пунктів міста, установлення їх відстані, розробки раціонального маршруту; виховання навичок культурної поведінки у громадському транспорті (оплачувати проїзд, поступатися місцем).

Зміст навчального матеріалу

Основні транспортні засоби

У нашій країні існує єдина транспортна система. Сучасний транспорт поділяється на транспорт громадського користування, промисловий транспорт і транспорт особистого користування .

Транспорт громадського користування: залізничний, автомобільний, повітряний, морський, річковий. Промисловий транспорт існує для перевезення вантажів. Транспорт особистого користування, як правило, це – велосипеди, мотоцикли , легкові автомобілі, мікроавтобуси, невеликі судна, човни і т. ін.

Користування міським транспортом.

Проїзд міським транспортом необхідно оплачувати. Проїзні квитки бувають: автобусні / А /, тролейбусні / ТР / , тролейбус - трамвай /Тр - Трм /, метро / М /, автобус - тролейбус - трамвай - метро- єдиний на всі види міського транспорту і т. ін. Існують також службові і пільгові /шкільні, студентські/ проїзні документи.

Купують проїзні квитки і разові талони у кіосках на зупинках, або безпосередньо у транспорті.

Користуючись метрополітенем, спочатку купують жетони, потім пускають їх у автомати проходячи через турнікет. Проїзні квитки показують контролерові.

Найраціональніший маршрут

Найраціональніший маршрут – це такий маршрут, за яким можна доїхати до потрібного пункту найшвидше, найзручніше, найдешевше.

Електротранспорт / метро, тролейбус, трамвай / - найзручніший.

Метро, таксі - найшвидший, але найдорожчий. У сільській місцевості краще пересуватися автобусом.

Для зручності необхідно мати адресу або карту міста чи схему маршруту транспорту, знати необхідні зупинки та їх назву.

7 клас (6 год.)

Навчальні досягнення учнів.

Учень знає: призначення приміських вокзалів; порядок придбання квитків; правила посадки на приміські поїзди.

Уміє: орієнтуватися у розкладі руху приміських поїздів; визначати напрямок руху поїзда; купувати квитки у приміських залізничних касах.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розвиток наочно-образної пам'яті на основі розширення та запам'ятовування інформації про залізничний транспорт та служби, що його забезпечують; формування умінь орієнтуватися у розкладі руху та напрямку руху поїздів на приміському залізничному вокзалі; розширення та збагачення словникового запасу лексику, що застосовується при користуванні залізничним транспортом: вокзал, каса, білет, розклад руху, напрямок руху.

Зміст навчального матеріалу

Приміські поїзди /потяги/. Розклад руху. Напрямоки.

Приміські залізничні вокзали забезпечують перевезення пасажирів на відстані, недалеко від міста, або зв'язують великі міста з іншими.

Щоб скористатися проїздом на приміському електропоїзді, необхідно добре орієнтуватися в розкладі руху поїздів, знати напрямок, зону, час відправлення, платформу, зупинку, час приїзду, колію, з якої буде відправлено поїзд. Для оплати проїзду необхідно своєчасно придбати квиток у касі.

Розклад руху поїздів

Щоб зорієнтуватися у розкладі руху приміських поїздів необхідно володіти наступною інформацією: розклад руху поїздів знаходиться у залі для пасажирів або біля квиткових кас у вигляді великого стенду, електротабло. Спочатку потрібно знайти напрямок руху /кінцеву зупинку поїзда /, в якій зоні знаходиться зупинка /станція/. Зона - це певний відрізок залізниці. Далі потрібно звернути увагу на час відправлення і час прибуття на кінцеву зупинку /станцію/.

На вокзалі працює довідкова службою станції, яка повідомляє про номер поїзду, час відправлення, колію. На вокзал чи станцію треба прибувати

заздалегідь, за півгодини до відправлення, щоб вчасно придбати квиток. Час варто звіряти зі станційним годинником.

Правила придбання квитків

1. Визначити, де знаходиться каса, що продає квитки потрібного вам напрямку.
2. Зайняти чергу.
3. Купуючи квиток, назвати напрямок, до якої станції, кількість квитків і які /повний, дитячий, пільговий, шкільний/.
4. Оплатити білет.
5. Подякувати.

Квиток на приміський поїзд можна придбати й заздалегідь, у касі попереднього продажу квитків, але з доплатою за попередній продаж. Якщо виникне необхідність повернути білет – то в касі повертають неповну його вартість.

8 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів.

Учень має уявлення: про призначення вокзалів і основних служб вокзалів; про порядок придбання залізничних квитків (купівля в касі, замовлення по телефону і за допомогою листівки); про порядок здавання і одержання багажу у камері схову.

Знає: види пасажирських вагонів (загальний, плацкартний, купейний, м'який); правила перевезення багажу; види довідкових служб; види камер схову; строки і вартість зберігання багажу.

Уміє: купувати квитки у залізничній касі; користуватися розкладом руху поїздів.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Формування стійких уявлень про призначення вокзалів та їх служб; розвиток пам'яті на основі засвоєння та відтворення інформації про залізничний транспорт та його функції; формування вмінь користуватися

службами вокзалу; розвиток зв'язного мовлення під час звертання до каси та довідкового бюро і діяти відповідно одержаним відомостям; виховання у учнів уміння самостійно та усвідомлено вирішувати проблемні питання: як придбати необхідний квиток, що робити коли запізнився на потяг, у камері схову не приймають багаж.

Зміст навчального матеріалу

Міжміський залізничний транспорт

Найпопулярніший і найпоширеніший транспорт – залізничний. Саме залізничним транспортом здійснюється більша частина перевезень пасажирів і вантажів. Переваги залізничного транспорту полягають в тому, що перевезення здійснюються у великих обсягах, на значні відстані, протягом усього року, незалежно від погодних умов.

Вокзали

Відправлення пасажирських міжміських /міжнародних/ поїздів і обслуговування пасажирів відбувається з вокзалів. Вокзал має такі служби: квиткові каси, зали очікування, кімнати відпочинку, кімнати матері й дитини, медпункт, автоматичні й звичайні камери схову ручного багажу, служба інформації; і т. ін. Великі вокзали мають пункти харчування, поштові відділення, телеграф, телефон, перукарні, різноманітні кіоски з продажу газет, журналів, речей, необхідних у дорозі, обладнані відеозали і т. ін. Маються також міліцейські пункти. Станції мають такі самі функції, але у меншому обсязі.

Довідкова служба вокзалу.

Найважливішою для пасажирів у дорозі є своєчасна і повна інформація про рух поїздів. Тому на кожному вокзалі існує довідкова служба. Довідкова служба включає: телефонну довідкову службу; повідомлення працівника вокзалу про прибуття й відправлення поїздів по радіо; електронне довідкове табло про рух поїздів, наявність квитків у касах; автоматична довідка про рух поїздів. Звернувшись до працівника служби «Довідкове бюро», можна

отримати довідку про те, як дістатись до того чи іншого населеного пункту. Складна довідка – платна.

Розклад руху поїздів.

Для того, щоб дізнатися або уточнити розклад руху поїздів треба уважно подивитися на стенд «Розклад руху поїздів» де відображено назву станції, номер поїзда, напрямок відправлення та час прибуття потягу на місце.

Види пасажирських вагонів.

Залежно від відстані пасажирські потяги поділяються на: далекі, місцеві, приміські, туристсько-екскурсійні та ін. Класифікація поїздів: пасажирський, швидкий пасажирський, швидкий /транзит/.

Правила перевезення багажу.

Для зручного і зручного перевезення пасажирів складається розклад руху поїздів. У ньому зазначаються номер поїзда, напрямок /Київ - Житомир/, вид поїзда /пасажирський, швидкий /, час відправлення і час прибуття на кінцеву зупинку, час перебування у дорозі, особливі примітки /літній, щоденний, парні, непарні числа місяця/.

Залежно від наданих пасажирам зручностей, комфортабельності, обслуговування пасажирські вагони бувають загальні, плацкартні, купейні, м'які, «люкс». Враховуючи відстань поїздки, фінансові можливості і бажання, пасажир вибирає категорію вагона.

Загальним вагонами користуються при проїзді на невеликі відстані, вдень. Тут місця всі сидячі. У плацкартному вагоні пасажир отримує місце для сну. У купейному окреме купе надається на чотирьох пасажирів, а у купейному м'якому – одне купе на двох пасажирів.

Правила придбання квитків.

Квиток можна придбати у касах попереднього продажу за 1- 45 діб до відправлення поїзда. Окрім ціни квитка, платять за послуги попереднього продажу. Квиток можна замовити у бюро замовлень з доставкою додому, на роботу тощо, але не пізніше ніж за 7 діб. У цьому разі пасажир сплачує

вартість квитка, вартість за попередній продаж і за надану послугу /доставка/. Квиток можна придбати у день від'їзду на вокзалі у касі, але не пізніше, ніж за 1 годину до відправлення. За такий квиток пасажир сплачує лише вартість квитка, без надбавок. Також білет можна замовити по інтернету

Замовляючи квиток, називають дату поїздки, напрямок чи номер поїзда, до якої станції, вид вагона, кількість квитків, вид квитка /пільговий, повний, дитячий, службовий і т.ін./.

Інваліди, учні, студенти, пенсіонери певних категорій можуть скористуватися пільговими квитками. Діти до 5 років перевозяться у супроводі дорослого безкоштовно.

Кожен пасажир повинен добре знати правила для пасажирів і правила перевезення речей. За габаритний багаж або багаж, що перевищує допустимі норми, необхідно доплачувати. Забороняється перевезення легкозаймистих і вибухових речей. Кожен пасажир повинен знати правила дорожнього руху, правила культурної поведінки у громадських місцях, володіти культурою спілкування з іншими людьми. У дорозі не дозволяється створювати незручності для інших пасажирів.

Камера зберігання багажу.

На кожному вокзалі, для зручності перевезення багажу, існує камера схову. Це може бути автоматична камера чи камера для ручної кладі. Для того, щоб залишити багаж у камері схову, необхідно дізнатися де вона знаходиться, термін її роботи, на який час вам необхідно залишити кладь, скільки коштує дана послуга.

9 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів

Учень має уявлення: про призначення міжміського автовокзалу, річкового й морського порту.

Знає: основні автобусні маршрути; основні маршрути водного транспорту.

Уміє: користуватися розкладом; визначати вартість проїзду; купувати виток; звертатися за довідкою.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення та засвоєння стійких уявлень про водний та автотранспорт та його функції; розвиток просторової орієнтації в процесі визначення автобусного маршруту відповідно цілі поїздки; розвиток наочно-дійового мислення при формуванні умінь користуватися розкладом, касою, службою довідки на вокзалі; вдосконалення навичок культури спілкування на прикладі звернення по допомогу до довідкової служби, розвиток усного мовлення.

Зміст навчального матеріалу

Міжміський автотранспорт. Автовокзал.

Автотранспортні перевезення пасажирів займають важливе місце у загальній мережі міжміських перевезень. Автобуси доповнюють залізничні і повітряні рейси, а також доставляють пасажирів у ті населені пункти, де відсутня залізниця.

Робота автовокзалів побудована за таким самим принципом, як і залізничних. Автовокзали мають ті самі служби: каси, диспетчерську, камери схову, кімнати матері й дитини, медпункт, аптечні кіоски, перукарні і т. ін.. Розклад руху автобусів і порядок придбання квитків такі самі, як і на залізничному вокзалі.

Міжміські автобусні маршрути з'єднують міста з обласними центрами чи з іншими містами, а також обласні центри з іншими містами. Тривалість маршруту не перевищує доби. Під час маршруту на станціях здійснюються зупинки, щоб пасажирі мали змогу відпочити, поїсти, відвідати туалет. Водій заздалегідь повідомляє про наступну зупинку, її тривалість, час відправлення.

Водний транспорт

Водний транспорт поділяється на морський і річковий. Як морський, так і річковий транспорт призначені для перевезення пасажирів і вантажу на великі і не досить значні відстані.

Морський транспорт складається з великих лайнерів для перевезення пасажирів, крупних вантажних теплоходів чи самохідних барж для перевезення вантажів, а також з менших і зовсім невеликих суден, що використовуються для різних перевезень і які здатні протистояти морській стихії / яхти, катери, баркаси і т. н./.

Річковий транспорт виконує ті ж самі функції, що й морський, складається теж із суден різної величини, тоннажності, але пристосованих для судноплавства по річках.

Для безпечного користування водним транспортом теж необхідно знати правила руху і поведінки на воді. Маяки позначають берег, а бакени – фарватер ріки, по якому слід рухатися судну. Морський чи річковий вокзали повинні мати ті самі служби, що і інші вокзали: каси, диспетчерську, камери схову, кімнати матері й дитини, медпункт, аптечні кіоски і т. ін. Для того, щоб правильно скористатися теплоходом чи іншим видом водного транспорту, треба знати розклад руху, порядок придбання квитків, їх вартість та час, який пасажир буде знаходитися у дорозі.

У далеку давнину водний транспорт був єдиним засобом пересування людей і перевезення вантажу.

10 клас (2 год)

Навчальні досягнення учнів.

Учень знає: призначення авіатранспорту, основні маршрути літаків; розклад служби аеровокзалу; порядок придбання і повернення квитків; правила посадки в літак; вартість проїзду.

Уміє: орієнтуватися у розкладі; визначати маршрут, придбати квиток.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розвиток пам'яті на основі засвоєння інформації про служби

аеровокзалу та їх функції; Розвиток діяльності на основі вмінь орієнтуватися у розкладі, визначати маршрут, оплачувати вартість проїзду.

Зміст навчального матеріалу

Авіатранспорт

Авіатранспорт, або повітряний флот є найшвидшим та найкомфортабельнішим видом транспорту.

Авіалінії України з'єднують великі міста з багатьма найвіддаленішими країнами світу. За 2-3 години авіалайнери /літаки/ доставлять вас у столицю будь-якої європейської держави, а за 8-9 годин перелетять океан і дістануться Америки, Канади та інших заокеанських країн.

В аеропортах до послуг пасажирів зали відпочинку, санітарно-гігієнічне обслуговування, організація харчування, засоби інформації, зв'язку, служби охорони громадського порядку і життя пасажирів, інформація про «Правила посадки у літак і правила поведінки під час польоту» і т. ін.. Оскільки літаки піднімаються у повітря з аеродрому, пасажирів, як правило від аеровокзалу до літака підвозить спеціальний транспорт (автобус) і люди по трапу піднімаються у літак. В салоні літака спеціальні провідники () знайомлять пасажирів з правилами поведінки у повітрі, слідкують за їх безпекою, допомагають вирішити проблеми та незручності. Якщо політ триває декілька годин, пасажирів годують спеціально приготовленою їжею. Для проїзду в авіатранспорті необхідно мати документ, що засвідчує особу пасажирів.

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Назвіть види транспорту, з якими знайомляться учні за програмою курсу СПО.
2. Проаналізуйте розділ «Транспорт» в 6 (7,8,9,10) класах, за вибором. Визначте які види транспорту вивчають учні в даному класі за програмою і яку інформацію засвоюють.

3. Які методичні форми роботи можна застосувати в процесі вивчення розділу «Транспорт» (практичні роботи, екскурсії, моделювання реальної ситуації).
4. Визначте, як просуваються корекційні завдання вивчення розділу «Транспорт» у порівнянні з 5 по 6 клас, з 9 по 10.
5. Назвіть види наочності, які доцільно використовувати в ході вивчення розділу «Транспорт» залежно від класу навчання.

Завдання для самостійного виконання

1. Складіть тематичний план з розділу «Транспорт» у 6 класі (6 год.). Розподіліть матеріал за чвертями.
2. Наведіть приклад формулювання мети уроку відповідно його теми за програмою у 5, 6, 8, 10 класах (за вибором).
3. Сформулюйте корекційні завдання уроку за визначеною темою програми СПО у 5, 6, 8, 10 класах (за вибором).
4. Розкрийте особливості орієнтування в завдання на прикладі ознайомлення учнів з об'єктом вивчення за однією з тем розділу «Транспорт».
5. Розробіть фрагмент уроку-екскурсії за визначеною темою програми СПО у 7, 8, 9, 10 класах (за вибором).
6. Наведіть приклад моделювання реальної ситуації під час вивчення розділу «Транспорт».

Теми для доповідей та рефератів

1. Особливості проведення індивідуальної роботи на уроках СПО при виконанні практичних завдань з розділу «Транспорт».
2. Реалізація корекційних завдань уроку в ході вивчення розділу «Транспорт» в спеціальній школі»

Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ : Вид-во Б.І.Моторіна, 2016. – 111 с.

2. Дробот Л.С., Видрич Н.І. Методичні рекомендації до занять з соціально-побутової орієнтації у 5-9 класах допоміжної школи / Л.А.Дробот, Н.І.Видрич: методичний посібник. – Київ: ІСДО. – 1994. – 58 с.
3. Павлова Н.П. Организация и методика проведения занятий по социально-бытовой ориентировке / Н.П.Павлова. // Дефектология. - 1985. - №4.- С. 40-45.
4. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.

2.3. ТОРГІВЛЯ

5 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів.

Учень *знає*: види торгівлі (магазини, ринки); основні види магазинів, їх призначення, назви; - асортимент товарів у магазинах, на ринках; назви працівників торгівлі;

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розвиток мислення на основі засвоєння інформації про різні види підприємств торгівлі та їх призначення; Розвиток мовлення на основі засвоєння нових слів-термінів стосовно видів торгівлі.

Зміст навчального матеріалу

Основні види магазинів, їх призначення

Торгівля – це галузь, яка забезпечує населення різними товарами через мережу магазинів. Товари поділяються на промислові і продовольчі. Якщо магазини торгують лише одним видом товару, вони називаються спеціалізованими (м'ясний, господарчий, парфумерний, канцтовари). Магазини, в яких продають майже всі товари, мають великі площі і в них запроваджено самообслуговування – називаються універсами, супермаркетами. Окремо можуть продаватися газети, журнали. Для цього

існують кіоски «Союздруку». В містах розташовуються ринки, де господарі продають свіжі м'ясо, овочі, фрукти, товари домашнього виготовлення.

Щоб купити товари на ринку, покупці вибирають товар, договориються за ціну, торгуються. В супермаркеті, можна ходити в магазині, вибирати різний товар, який вже упакований, на ньому позначені ціна, термін придатності. На виході із торговельної зали необхідно розплатитися із касиром. Плата здійснюється грошима або за допомогою індивідуальної пластикової картки, на якій зберігаються гроші.

6 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів

Учень знає: види торгівлі (магазини, ринки); основні види магазинів, їх призначення, назви; асортимент товарів у магазинах, на ринках; назви працівників торгівлі.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення уявлень про види спеціалізованих магазинів та їх призначення; розвиток пам'яті шляхом закріплення знань про види продовольчих магазинів, їх відділів та асортименту товарів в них; розвиток пам'яті на основі запам'ятовування вартості продуктів під час їх придбання; розвиток усного мовлення на прикладі спілкування з працівниками магазину під час вибору товарів та їх оплаті.

Зміст навчального матеріалу

Основні види магазинів, їх призначення

Торгівля - галузь народного господарства здійснюється через магазини, бази, лотки, ринок..

Товари поділяються на продовольчі і непродовольчі /промислові/.

Магазини, які торгують продуктами харчування, називають продуктовими або продовольчими . Магазини, що продають непродовольчі товари - промисловими . Універмаги та універсами це магазини з широким асортиментом товарів, великі за площею і де запроваджено

самообслуговування , Універмаг - універсальний промисловий магазин, де можна купити майже все необхідне для побуту, одяг, взуття, ювелірні вироби, предмети гігієни, канцелярські товари та ін . Універсам - продуктовий магазин з широким асортиментом товарів та системою самообслуговування.

Якщо магазин продає лише певний вид товарів, то такі магазини називаються спеціалізованими. Це "Комісійні" , "Автомагазини" , "Меблі", «Господарчі товари " , "Дитячий світ" , "Книги», «Взуття» та багато інших.

Порядок придбання товарів. Придбання товарів залежить від форми обслуговування. При самообслуговуванні в продовольчих магазинах покупець самостійно вибирає товар за кількістю та ціною, при необхідності самостійно зважує і пакує. В продажі товар може бути заздалегідь розфасований, на ньому вказується вага, ціна та термін зберігання. Обравши товар, покупець складає його до кошик і займає чергу до каси, де касир підраховує ціну покупки, дає чек на оплачений товар. Розрахуватися можна як готівкою, так і кредитною карткою. В великих магазинах систематично існують знижки. Покупцю це дозволяє зекономити гроші і придбати більший асортимент товару.

У продовольчих магазинах, де товар продає продавець, покупець: замовляє товар, його кількість. Продавець зважує його і називає вартість. Покупець оплачує в касі, отримує від касира чек і з ним знову підходить до продавця за товаром. При цьому необхідно дотримуватися культури спілкування: дотримувати черги , чітко назвати товар , його вагу кількість , подякувати за обслуговування .

У магазинах самообслуговування товар попередньо фасується у підсобних приміщеннях магазину, додається чек, на якому зазначається дата, вага, ціна. Потім у контейнерах чи лотках товар надходить до торговельного залу . Вибирати товар треба обережно, щоб не розсипати, не розірвати , не розбити, бо за пошкоджений продукт доведеться платити. Хліб можна брати руками лише той, який ти купуватимеш, перевіряти його на свіжість треба

спеціальною ложечкою. За інформацією про товар звертаються до адміністратора торговельного залу .

7 клас (2)

Навчальні досягнення учнів.

Учень має уявлення: про призначення промтоварних магазинів; про порядок придбання товарів, види упаковок, касовий чек на покупку; про анотацію на товар.

Знає: асортимент деяких відділів промтоварних магазинів; вартість окремих товарів.

Уміє: купувати деякі товари у магазині; підраховувати вартість купленого; правильно поводити себе в магазині;

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розвиток обсягу пам'яті шляхом запам'ятовування інформації про види промтоварних магазинів та їх відділів; розвиток уявлень на основі визначення асортименту товарів окремих відділів промтоварного магазину; формування абстрактно-логічного мислення в процесі вибору необхідного товару у відповідному відділі, з'ясування його вартості та порядку придбання.

Зміст навчального матеріалу

Універмаги і спеціалізовані промтоварні магазини , їх відділи

Промислові товари продаються в спеціалізованих магазинах – універмагах. В них розташовуються такі відділи: одяг і взуття /чоловічий, жіночий, дитячий/, товари для немовлят, сувеніри, галантерея, тканини, головні убори, канцтовари , парфумерія, господарчі товари , електротовари та ін .

Існують спеціалізовані промтоварні магазини: спорттовари, меблі, тканини, одяг, взуття, електротовари, головні убори , культтовари, ювелірні вироби , будматеріали , господарчі товари , книжковий , сувеніри та ін .

Придбання товарів.

Покупець, обирає необхідний товар, визначає чи підходить він йому за якістю, розміром та ціною. Продавець відділу виписує товарний чек, який оплачують через касу, потім повертають його продавцю і отримують товар. Якщо товар громіздкий /холодильник, меблі тощо/, замовляють доставку товару до дому, оплачують послуги і чекають товар удома в обумовлений час.

На товарному чеці обов'язково повинні бути зазначені секція, вид товару, кількість, сума, дата продажу. Якщо ви придбали річ, а вдома виявили дефект, або якщо гарантійний термін не закінчився, а річ зіпсувалась - товар можна за наявності чека повернути назад чи обміняти на якісний.

Великі чи дорогі речі можна придбати у кредит. Для цього треба мати паспорт і оформити покупку у робітника банку, який працює в даному магазині.

8 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів.

Учень має уявлення: про призначення ринку.

Знає: відділи ринку; ціни на окремі товари; правила торгівлі на ринку; права споживачів.

Уміє: добирати покупки відповідно до своїх потреб і можливостей; ввічливо звертатися до продавця; підраховувати вартість покупок.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення обсягу пам'яті на основі відтворення інформації про сферу торгівлі на прикладі ринку; збагачення, уточнення та конкретизація уявлень про види товарів на ринку і їх ціну; формування наочно-логічного мислення шляхом визначення ціни на продукти та усвідомлено співвідносити їх зі своїми можливостями; формування навичок культури спілкування, збагачуючи лексику учні словами звернення, вибачення, подяки.

Зміст навчального матеріалу

Всі магазини поділяються на такі групи:

Універсальні – найбільш великі торгові підприємства зі спеціалізацією товарних відділів і секцій.

Спеціалізовані – в яких продається асортимент товару однієї або двох товарних груп.

Комбіновані – асортимент включає товари, споріднених груп за своїм споживчим призначенням.

Змішані – здійснюється продаж як продовольчих, так і непродовольчих товарів повсякденного попиту і в обмеженому асортименті.

Типи магазинів

Універмаг – велике підприємство з універсальним асортиментом промислових товарів. Надає широкий спектр додаткових послуг населенню. Універсам – підприємство з універсальним, широким асортиментом продовольчих і непродовольчих товарів повсякденного попиту.

Промтовари – торгове підприємство по реалізації промислових товарів. Асортимент включає непродовольчі товари основних товарних груп (одяг, взуття, галантерея, парфумерія).

Продтовари – роздрібне підприємство по продажу продовольчих товарів.

Спеціалізовані магазини – роздрібні підприємства з продажу окремих груп непродовольчих товарів. Реалізують господарські товари, побутову техніку, одяг, взуття, книги та інші групи непродовольчих товарів.

Будинок торгівлі – комплексне підприємство, що складається, як правило, з декількох магазинів, розташованих в одному чи декількох будинках. В його структуру можуть входити універмаг, супермаркет, спеціалізовані магазини, підприємства громадського харчування, а також дрібнооптовий магазин – склад.

Міні-маркет – невелике роздрібне підприємство, яке реалізує продовольчі і непродовольчі товари повсякденного попиту. Розташоване в сільській місцевості, воно призначене продавати непродовольчі товари періодичного і рідкісного попиту за попередніми замовленнями населення.

Фірмовий магазин – роздрібне торговельне підприємство, яке перебуває у підпорядкуванні промислового, сільськогосподарського або іншого підприємства (фірми, об'єднання). До фірмового магазину свою продукцію частково можуть поставляти і інші підприємства, що виробляють аналогічні товари.

Сучасний гіпермаркет – сукупність великих торговельних підприємств під одним дахом з потужним програмним забезпеченням, де кожен фахівець підготовлений як директор магазину.

Призначення універсамів, універмагів, спеціалізованих магазинів.

Вони забезпечують населення необхідними товарами. Мета торгівлі - постійно підвищувати культуру обслуговування: зручні, великі торговельні зали, широкий асортимент товарів, супутні послуги, ввічливе ставлення до покупця. Різні види магазинів допомагають швидше знайти необхідний товар, збільшити вибір .

Вартість основних продовольчих товарів. Це товари, які купуємо щодня: хліб, молоко, сир, сметана, кефір, масло, м'ясо, риба тощо . Необхідно знати ціни, щоб зорієнтуватися, скільки брати грошей, ідучи до магазину /ситуація, коли касир виб'є чек , а у покупця не вистачає грошей , надто неприємна , а також для того , щоб вибрати товар , дешевший , чим на базарі чи в іншому магазині.

9 клас (6 год.)

Навчальні досягнення учнів.

Учень має уявлення: про призначення ринку.

Знає: відділи ринку; ціни на окремі товари; правила торгівлі на ринку; права споживачів.

Уміє: добирати покупки відповідно до своїх потреб і можливостей; ввічливо звертатися до продавця; підраховувати вартість покупок.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення обсягу пам'яті на основі відтворення інформації

про сферу торгівлі на прикладі ринку; збагачення, уточнення та конкретизація уявлень про види товарів на ринку і їх ціну; формування наочно-логічного мислення шляхом визначення ціни на продукти та усвідомлено співвідносити їх зі своїми можливостями; формування навичок культури спілкування, збагачуючи лексику учні словами звернення, вибачення, подяки.

Зміст навчального матеріалу

Ринок, його роль, відділи

Здавна люди обмінювались товаром . Пізніше , з виникненням грошей почали товар продавати. Місця, де мінявся, продавався, купувався товар, називали базаром, ринком. І зараз ринки зберегли своє призначення і відіграють велику роль у постачанні мешканців міст свіжими овочами, фруктами, м'ясом і товарами домашнього виготовлення .

Ринок працює організовано. Ним керує адміністрація ринку. Для нього відведені і пристосовані для торгівлі спеціальна територія, приміщення павільйони, прилавки. Ринки бувають криті і відкриті, з різними відділами і спеціальними службами.

Відділи ринку : м'ясний, молочний, овочі - фрукти , квіти та ін .

Продукт, якими торгують на ринку, проходять санітарний контроль у лабораторії ринку, особливо м'ясо, молоко, риба, гриби, мед. Проводиться також радіаційний, контроль на рівень радіаційного забруднення.

Ціни на ринку встановлюються самостійно залежно від попиту, наявності товару, сезону, якості. На базарі більша можливість купити дефіцитні продукти хорошої якості , свіжі , а також значно дешевші продукти, якщо вони не відповідають цим критеріям.

Надто важливо для покупця вміти вибрати найкращий і найдешевший товар - це ще називають умінням торгуватися - дійти згоди у ціні продавцем покупцем.

Торгуючий на ринку купує талон на право торгівлі, отримує ваги, спецодяг, довідку санітарного контролю .

Торгувати дозволяється лише у спеціально відведених місцях і лише дозволеним товаром. З землі, за межами ринку торгівля заборонена, а торгівля наркотиками, зброєю, краденими речами тощо переслідується законом.

Контроль за торгівлею на ринку здійснює адміністрація ринку.

10 (4 год.)

Навчальні досягнення учнів

Учень має уявлення: про оптову і роздрібну торгівлю; про захист прав споживача.

Знає: правила купівлі товарів на оптових базах; права споживачів.

Уміє: добирати покупки відповідно до своїх можливостей; вибирати торговельний заклад для покупки товарів..

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Формування вмінь орієнтуватися у видах оптової та роздрібно торгівлі; виховання вміння співвідносити свої бажання та матеріальні можливості.

Зміст навчального матеріалу

Торгівля буває 2 основних різновидів – оптова та роздрібна. Оптова торгівля визначається як вид комерційної діяльності, який пов'язаний з купівлею та реалізацією товарів з метою їх використання в бізнесі (наприклад, для перепродажу) – тобто не для особистого споживання. Як правило, оптові поставки передбачають продаж товарів в значних обсягах. При цьому вартість 1 одиниці продукції в рамках великої партії зазвичай істотно нижче, ніж якби товари закупувалися меншими серіями або окремо. В результаті покупець оптового товару може вигідно перепродати придбані вироби. Оптові угоди часто передбачають поставки великих партій товарів.

Роздрібну торгівлю - комерційна діяльність, при якій продавець товару продає його покупцеві для використання даного товару в особистих цілях

людини, яка купила виріб, – тобто не пов'язаних з підприємницькою діяльністю. При роздрібній торгівлі куплений товар використовується особисто його набувачем, членами його сім'ї та іншими особами, яким він може передати товар.

Споживачі мають визначені права, що передбачені статтею 9 Закону України «Про захист прав споживачів». Це правило поширюється на товари належної якості, тобто невикористані та непошкоджені.

Під час продажу товару продавець зобов'язаний видати розрахунковий документ встановленої форми, що засвідчує факт купівлі, з позначкою про дату продажу.

Якщо з'ясувалося, що придбаний вами товар пошкоджений, або не підходить, його можна повернути чи обміняти.

Щоб повернути або обміняти товар, треба дотримуватися умов його повернення:

- є касовий або товарний чек
- товару немає в «Переліку» тих, що не підлягають обміну та поверненню
- товар не використовувався і зберігся в тому вигляді, в якому його купували
- минуло менше двох тижнів з моменту придбання товару
- Ваші вимоги розглядаються після пред'явлення розрахункового документа (чека) чи технічного паспорта з позначкою про дату продажу.

Які товари не можна повернути?

- продовольчі товари, лікарські препарати та засоби, предмети сангігієни (зубні щітки, бритви, гребінці)
- деякі непродовольчі товари (дитячі іграшки і товари для новонароджених, тканини, килимові метражні вироби, натільна й постільна білизна, друковані видання, пиломатеріали, записані на DVD-диски, інструменти для манікюру, педикюру та ювелірні вироби)

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Назвіть основні види торгівлі, з якими знайомляться учні 5 класу за програмою курсу СПО.
2. Що повинні знати учні про види товарів відповідно в продовольчих магазинах та спеціалізованих.
3. Які методи навчання можна застосовувати на уроках при ознайомленні учнів з промтоварними магазинами.
4. Визначте, як просуваються корекційні завдання вивчення розділу «Торгівля» у порівнянні з 5 по 6 клас, з 9 по 10.
5. Які практичні роботи можна запропонувати школярам при вивченні розділу «Торгівля».

Завдання для самостійного виконання

1. Складіть тематичний план з розділу «Торгівля» у 8 класі (4 год.). Розподіліть матеріал за чвертями.
2. Наведіть приклад формулювання мети уроку відповідно його теми за програмою у 5, 6, 8, 10 класах (за вибором).
3. Сформулюйте корекційні завдання уроку розділу «Торгівля» за обраною темою програми СПО у 5, 6, 8, 10 класах (за вибором).
4. Розробіть завдання з виконання практичної роботи на уроці за темою «Промтоварний магазин, його відділи, асортимент товарів» - 8 клас.
5. Розробіть та підготуйте наочність, яку можна запропонувати учням 9 класу при вивченні розділу «Торгівля».

Теми для доповідей та рефератів

1. Значення та роль моделювання реальної ситуації на уроках СПО в ході вивчення розділу «Торгівля» в спеціальній школі.
2. Реалізація корекційних завдань з СПО в ході вивчення розділу «Торгівля» в спеціальній школі.

Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ : Вид-

- во Б.І.Моторіна, 2016. – 111 с.
2. Гіренко Н.А. Особливості виконання практичних завдань з соціально-побутового орієнтування учнями допоміжної школи / Н.А.Гіренко // Актуальні питання корекційної освіти : зб.наукових праць : / [за ред..Синьова В.М. О.В.Гаврилова]. Вип. 6. - Кам'янець-Подільський : ПП Медобори, 2006, 2015. – Т.2. – С.16-25.
 3. Гіренко Н.А. Особливості проведення екскурсії на уроках соціально-побутового орієнтування / Н.А.Гіренко, І.В.Дмитрієва // Вісник Луганського нац.ун-ту імені Тараса Шевченка/ зб. наукових праць №23. - Луганськ , 2011. – С. 15-25.
 4. Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі / Н.А.Гіренко : методичний посібник [для студентів вишів та практичних працівників]. – Слов'янськ: Підпр. Моторін Б.І. - 2011. - 125 с.
 5. Дробот Л.С., Видрич Н.І. Методичні рекомендації до занять з соціально-побутової орієнтації у 5-9 класах допоміжної школи / Л.А.Дробот, Н.І. Видрич: методичний посібник. – Київ: ІСДО. – 1994. – 58 с.
 6. Павлова Н.П. Организация и методика проведения занятий по социально-бытовой ориентировке / Н.П.Павлова. // Дефектология. - 1985. - №4.- С. 40-45.
 7. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.

2.4. ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ

6 клас (8 год.)

Навчальні досягнення учнів

Учень має уявлення: про призначення основних засобів зв'язку; про порядок відправлення листів, посилок, бандеролей, грошових переказів, телеграм.

Знає: основні види зв'язку, види поштових відправлень; поштових та телеграфних послуг; функції мобільного зв'язку.

Уміє: знаходити за довідником індекс підприємства зв'язку; написати адресу на конверті; складати різні тексти телеграм; заповнювати телеграфні бланки (за зразком).

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення обсягу пам'яті на основі відтворення видів зв'язку та їх призначення; формування мисленевих операцій на основі підрахунку вартості поштових та телеграфних послуг; уточнення та розширення уявлень про способи здійснення зв'язку (листування, телефон, SMS, грошові перекази, посилки); розвиток письмового мовлення шляхом уміння складати ділові папери під час заповнення бланків, написання адреси, тексту телеграм.

Зміст навчального матеріалу

Основні засоби зв'язку

До засобів зв'язку належать пошта, телефон, телеграф.

Пошта є найдавнішим засобом зв'язку. Пошту доставляли гінці пішки, верхи на конях чи на спеціальних кінних візках, використовували також водні засоби доставки. Іноді з цією метою використовували поштових голубів. Пізніше стали використовувати всі види транспорту автомобільний, залізничний, водний, авіаційний/.

Щоб відправити лист поштою, його можна опустити у поштову скриньку (обов'язково з маркою – це плата за доставку) або безпосередньо звернутися до поштового відділення і заказати як замовлений чи цінний лист, відповідно оплатити поштові послуги. Після того листа проходить довгий шлях. Поштовий кур'єр виймає листи з поштової скриньки, доставляє їх до поштового відділення де їх сортують за місцем направлення, ставлять поштовий знак – штамп поштового відділення, на якому зазначено пункт відправлення і дату. Листоноші розносять поштову кореспонденцію за адресами і кладуть у поштові скриньки.

На державних підприємствах зв'язку можна одержати такі послуги, як послати термінову телеграму, здійснити міжнародні та міжміські переговори за умови що в даному населеному пункті не можливо здійснити інші види спілкування.

Сучасні технології дозволяють здійснити електронний зв'язок між абонентами. Це мобільні телефони, смартфони, факси, скайп. Вони допомагають швидко й надійно дістатися особи, передати текст, фото- та відеоматеріали. Здійснюються вони за допомогою відповідних електронних засобів.

Види поштових відправлень

У поштовому відділенні можна надіслати листа, листівку, бандероль, посылку, гроші. Щоб відправити листа, необхідно придбати конверт і на ньому правильно написати адресу адресата, обов'язково зазначивши індекс поштового відділення. Щоб відправити бандероль і посылку, їх необхідно відповідно до правил відправлення запакувати. Бандероль може бути вагою від 50 г до 1 кг. Поштове відправлення вагою понад 1 кг називається посылкою. У кожному поштовому відділенні існує перелік предметів і продуктів, які можна пересилати і які заборонено, а також правила пакування. Далі заповнюють бланк для посилок чи бандеролей, оплачують вартість пересилки /вона залежить від відстані, а також від оцінки вартості предметів, що пересилаються/, отримують квитанцію, яка є важливим документом. В разі загублення посылки чи бандеролі поштовим відділенням власникові квитанції виплачується її вартість та оцінки.

У поштовому відділенні визначається асортимент предметів, які не дозволяється пересилати бандероллю, посылкою. Це продовольчі товари, недовготривалого зберігання, небезпечні предмети, тощо. Посилки, які переправляються через митний кордон України обкладаються митом 100% їхньої внутрішньої роздрібною ціни на підставі товарного чека /витяг з Правил поштових відправлень в Україні, 1993/.

Для пакування бандеролей, посилок використовують поліетиленові мішечки, цупкий папір, тканину, картонні дерев'яні ящики залежно від предметів, які будуть пересилатись і на яку відстань.

Види листів. Порядок відправлення листів різного виду

Листи бувають прості, рекомендовані, цінні. Простий лист можна відправити до запитання, вказавши на конверті замість адреси номер поштового відділення прізвище та ініціали адресата . Такий лист отримують за наявності паспорта. Окрім того, прості листи можуть бути закриті й відкриті, або у вигляді вітальних листівок.

Прості листи відправляються у звичайних конвертах або міжнародних конвертах /авіа/. Залежно від відстані пересилки встановлюється ціна / додаються марки на конверті /. Потім листи опускаються у скриньку. Цінні листи відправляються на поштовому відділенні. Вартість такого листа залежить від ваги і оцінки . Цінними листами пересилають документи /паспорт, диплом, атестат, свідоцтво тощо. Рекомендовані листи доставляються адресату з відміткою про вручення. Вони оплачуються відправником і здаються на пошті.

Адреса пишеться чіткими буквами, охайно, без виправлень, щоб кореспонденція дійшла швидко і правильно. Якщо лист відправляється у межах України, спочатку пишуть прізвище, ім'я й по батькові адресата, потім назву вулиці, номер будинку, квартири, міста чи села, району, назву області. Обов'язково слід писати поштовий індекс. Індекс – це зашифрована адреса у цифрах. Наприклад : 252134 . Цифра 252 - це цифрові код м. Києва, цифра 134 - номер поштового відділення, де живе адресат. Індекс допомагає прискорити доставку листів. Пишеться він за зразком, що знаходиться на зворотному боці конверта . Якщо при написанні індексу буде допущена помилка, автомат, який сортує листи, неправильно відсортує лист, і він довго блукатиме. Тому на написання індексу і адреси необхідно звертати особливу увагу. Обов'язково на конверті чи бандеролі пишеться адреса відправника у тому ж порядку, що й адреса.

Телеграф. Види телеграфних послуг. Тарифи.

Телеграф – це зв'язок за допомогою спеціального телеграфного апарата. Телеграфом можна передати телеграму і замовити міжміські переговори. Ці послуги надаються пунктами зв'язку "Телеграф" і "Переговорний пункт".

Заповнення тарифних бланків: у телеграмі не пишуться прийменники, не ставляться розділові знаки зміст викладається простими реченнями лаконічно, ясно.

7 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів

Учень має уявлення: про призначення основних засобів зв'язку; про порядок відправлення листів, посилок, бандеролей, грошових переказів, телеграм.

Знає: основні види зв'язку, види поштових відправлень; поштових та телеграфних послуг; функції мобільного зв'язку.

Уміє: знаходити за довідником індекс підприємства зв'язку; написати адресу на конверті; складати різні тексти телеграм; заповнювати телеграфні бланки (за зразком). *Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати:*

Розширення обсягу пам'яті на основі відтворення видів зв'язку та їх призначення; формування мисленевих операцій на основі підрахунку вартості поштових та телеграфних послуг; уточнення та розширення уявлень про способи здійснення зв'язку (листування, телефон, SMS, грошові перекази, посилки); розвиток письмового мовлення шляхом уміння складати ділові папери під час заповнення бланків, написання адреси, тексту телеграм.

Зміст навчального матеріалу

Види бандеролей

Бандеролі бувають : прості , цінні , рекомендовані .

Бандероллю пересилають переважно дрібні речі /книги, предмети гігієни тощо/ вагою до 1,5 кг . Пакування різноманітне /папір, картон,

тканини/. Бандеролі оцінюють . Цінність залежить від реальної вартості речей, які пересилаються . При відправленні бандеролі здійснюється опис речей із зазначенням їх ціни . Рекомендовані бандеролі доставляються з відміткою про вручення .

Упакування бандеролей і посилок

У кожному відділенні зв'язку є перелік предметів, які можна пересилати бандероллю. Бандероль перевіряється й упаковується працівником пошти.

Залежно від речей, які пересилаються, добирається пакувальний матеріал . Якщо пересилаються речі, що можуть при пересилці зіпсуватися (н-д документи) - пакувальний матеріал повинен бути твердим. Дрібні речі необхідно скласти у поліетиленовий мішечок чи коробку. У поштовому відділенні можуть додатково упакувати бандероль . На упакованій бандеролі внизу праворуч пишуть координати адресата: прізвище, ім'я й по батькові, потім назву вулиці, номер будинку, квартири, міста, села чи району, назву області. Обов'язково слід писати поштовий індекс. В тому ж порядку пишуться дані відправника у верхньому куті зліва. Потім заповнюють бланк для відправлення бандеролі і здають для оформлення працівникові пошти .

Бланки заповнюють чітким розбірливим почерком із зазначенням категорії бандеролі / проста , рекомендована , цінна/ і суми оцінки бандеролі. Працівник пошти визначає вартість пересилання бандеролі, оформляє відправлення за призначенням. Оплативши вартість послуги, відправник отримує квитанцію.

8 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів

Учень *знає*: правила користування міським телефоном-автоматом, домашнім телефоном; правила користування телефонним довідником; де знайти номери телефонів термінового виклику(пожежної служби, аварійних служб, міліції і т. ін.); функції й види міжміського телефонного зв'язку; правила користування автоматичним телефонним зв'язком; тарифи на

телефонні розмови у денний і вечірній час, вихідні дні, залежність оплати від дальності відстані.

Уміє: пояснити причину дзвінка по телефону термінового виклику; одержувати по телефону довідки, дізнаватися про час; культурно розмовляти по телефону; користуватися мобільним зв'язком, апаратом.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення та уточнення уявлень про види телефонного зв'язку; формування вмінь користуватися міжміським телефоном (робити замовлення, встановлювати тариф); формування вмінь викликати служби допомоги (медичної, пожежної, міліцію), користуватися довідником; вдосконалення навичок культури спілкування, розвиток вміння висловити свою думку, слухати відповідь, адекватно діяти.

Зміст навчального матеріалу

Телефон. Правила користування міським телефоном-автоматом і домашнім телефоном.

Телефон забезпечує мовний зв'язок між людьми, які знаходяться на відстані. Набираючи номер телефону, ми зв'язуємося з тим, кого викликаємо. Правила користування телефоном: зняти трубку, якщо у трубці чути довгий гудок, набрати необхідний номер і чекати зв'язку /сигналу/. Якщо ми дзвонимо по телефону-автомату, то розмову необхідно звести до мінімуму, повідомити найважливіші події.

Для зручності користування телефонним зв'язком використовують телефонний довідник - книгу, в якій зібрані номери телефонів підприємств, установ, організацій, телефонні довідки спеціальних і екстрених викликів, аварійних і ремонтних служб, служби медичної допомоги.

Правила користування телефонним довідником. Якщо треба знайти у телефонному довіднику номер телефону, наприклад, аптеки, ми відшукуємо у алфавітному покажчику підприємств, організацій, установ групу "Аптеки" і сторінку, на якій розміщено довідку. У великих містах є довідкова служба про наявність медикаментів у аптеках міста.

Культура розмови по телефону. Телефонний зв'язок існує для повідомлення, виклику або отримання інформації. Тому, розмовляючи по телефону, необхідно дотримувати певних правил і культури спілкування.

Щоб отримати інформацію по телефону, запитання треба попередньо продумати або записати. Першим вітається і повідомляє про себе і з ким він бажає говорити той, хто дзвонить. Він же першим закінчує розмову.

Розмовляти треба тактовно, ввічливо. Телефонувати до 8 00 і після 22 00 не прийнято.

Велику роль відіграє телефонна служба термінового виклику:

при пожежі - 101;

виклик поліції -102;

виклик швидкої допомоги - 103;

аварійна газу – 104;

довідкова телефонна служба – 109.

Ці служби працюють цілодобово. Швидку медичну допомогу викликають додому, у громадські місця або просто на вулиці. Набравши номер телефону 103 і дочекавшись відповіді, коротко повідомляють причину виклику, чітко називають адресу хворого та його вік.

Міжміський телефонний зв'язок. Міжміський телефонний зв'язок забезпечує зв'язок між абонентами, які знаходяться у різних пунктах. Розмову також можна замовити телеграмою на телеграфному розмовному пункті або через автоматичний зв'язок, користуючись кодом /цифровим знаком / населеного пункту чи через телефоністку.

Найпростіше і найшвидше зв'язатись по телефону, коли ти знаєш код і номер телефону абонента. Знявши трубку і почувши довгий безперервний гудок, зумер, необхідно набрати цифру «0», дочекавшись звукового сигналу, набрати код потрібного міста без цифри «0» та без інтервалу - номер телефону абонента. Щоб зателефонувати зі стаціонарного телефону на мобільний – треба набрати «0-50» («0-93») і номер телефону абонент. Щоб

подзвонити з мобільного телефону на стаціонарний, треба набрати «0», потім код міста і нарешті необхідний номер телефону.

Розмови з домашнього телефону надаються в кредит /післяплатою за розмову згідно з квитанцією/. На телеграфі при замовленні існує попередня оплата через жетони або талони /замовлення /. Тарифи / ціни / на телефонні розмови залежать від тривалості розмови , відстані і часу доби.

Номери глобальних послуг. Глобальні послуги за телефоном подаються у наступному порядку. Міжміський телефон позначається як «0», потім набирають «800» і далі номер, запропонований установою. Кількість цифр після «0» повинна дорівнювати дев'яти.

Міжміській та міжнародний зв'язок може здійснюватися також за допомогою послуги Viber з мобільного телефону. Оплачується він як мобільний зв'язок і є найбільш швидким, доступним, недорогим і якісним видом телефонної розмови. Користуватися ним можна навіть перебуваючи за кордоном.

9 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів

Учень знає: перелік предметів, які дозволено відправляти в посилках; види упакування і відправлення посилок; види грошових переказів, їх вартість;

Уміє: упакувати предмети за зразком, заповнювати бланки для відправлення посилок, надписувати посилку за зразком; заповнювати бланки поштового й телеграфного переказів за зразком..

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування інформації про види поштових, телеграфних та інших видів зв'язку; розвиток наочно-логічного мислення при визначенні вартості посилки відповідно до її ваги та відстані пересилки; розвиток письмового мовлення в процесі заповнення бланків, складання переказів.

Зміст навчального матеріалу

Посилки.

Посилка – це поштове відправлення, яке відрізняється від бандеролі вагою (більше 1 кілограму) і обсягом. Залежно від речей, які пересилаються, добирається пакувальний матеріал. Матеріал для упакування вибирають залежно від предметів, які пересилаються. Він буває м'який /папір, тканина/ твердий /картонні ящики, твердий картон, поліетилен/. подвійний / обшивний ящик. На пошті пропонуються картонні ящики, що відповідають необхідній їх вазі і формату. Дрібні речі необхідно скласти у поліетиленовий мішечок. Робітник пошти перевіряє, щоб у посилці не було заборонених речей і пакує її спеціальною стрічкою.

Відправник на коробці у правому нижньому куті вказує адресу: прізвище, ім'я та по батькові адресата, потім назву вулиці, номер будинку, квартири, міста, села чи району, назву області. Обов'язково слід писати поштовий індекс. Дані відправника вказуються у верхньому куті зліва в тому ж порядку.

Потім заповнюють бланк для відправлення посилки і здають для оформлення працівникові пошти. Бланки заповнюють чітким розбірливим почерком із зазначенням суми оцінки посилки. Працівник пошти перевіряє правильність заповнення бланка, напису, встановлює цінність, категорію посилки, підраховує вартість, здійснює розрахунок. Оплативши вартість послуги, відправник отримує квитанцію.

Грошові перекази

Їх здійснюють при необхідності переказати гроші у той чи інший населений пункт. Це можна зробити через поштове відділення чи телеграф. Для цього заповнюється бланк "Поштовий переказ», а на телеграфі – «Телеграфний грошовий переказ», вартість пересилки якого втричі дорожча від звичайного грошового переказу, але тривалість доставки - протягом доби.

Гроші можна переказати і через **інтернет** чи **термінал**. Якщо відправник має рахунок у банку, то він може скористатися індивідуальним

комп'ютером, щоб переказати адресату на його особистий рахунок необхідну суму зі свого персонального банкового рахунку. Але треба пам'ятати що ніколи і нікому не можна називати номери своїх рахунків. Також гроші можна переслати скориставшись терміналом, які завжди є у банківських відділеннях.

Через інтернет та факс можна передавати і іншу інформацію – документи, листи, повідомлення.

10 клас (4 год.)

Навчальні досягнення учнів

Учень знає: вартість конвертів для листів за межі України; правила написання адреси на різних поштових відправленнях за межі України; правила упаковки поштових відправлень.

Уміє: написати адресу на різних поштових відправленнях за зразком; заповнювати бланки поштових відправлень за межі України за зразком.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення уявлень про засоби зв'язку та правила поштових відправлень які здійснюються за межі України; розвиток письмового мовлення на прикладі написання адреси та заповнення бланків щодо поштових відправлень за межі України.

Зміст навчального матеріалу

Основні засоби зв'язку.

До засобів зв'язку належать пошта, телефон, телеграф.

Пошта доставляється різними видами транспорту: автомобільний, залізничний, водний, авіаційний. Щоб відправити лист поштою, його треба опустити у поштову скриньку або безпосередньо звернутися до поштового відділення і замовити як замовлений чи цінний лист та оплатити поштові послуги. За адресою лист доставляють листоноші і кладуть у поштову скриньку. Цінні листи адресат може одержати на пошті, пред'явивши «Повідомлення» та паспорт.

Види поштових відправлень.

У поштовому відділенні можна надіслати листа, листівку, бандероль, посылку, гроші. Щоб відправити листа, необхідно придбати конверт і на ньому правильно написати адресу адресата. Бандероль може бути вагою від 50 г до 1 кг., посылка - поштове відправлення більше 1 кг, що має більший обсяг, ніж бандероль. Щоб відправити бандероль і посылку, їх необхідно відповідно до правил відправлення запакувати.

Види листів.

Листи бувають прості, закриті, відкриті рекомендовані, цінні. Рекомендовані та цінні листи отримують на пошті за наявності паспорта. Окрім того, прості листи можуть бути закриті й відкриті, або у вигляді вітальних листівок.

Прості листи відправляються у звичайних конвертах або конвертах авіа. Прості листи опускаються у скриньку. Цінні – оформлюються та відправляються на поштовому відділенні. Вартість такого листа залежить від ваги та оцінки і оплачуються відправником.

Адреса пишеться чіткими буквами, охайно, без виправлень у загальноприйнятому порядку: спочатку пишуть прізвище, ім'я й по батькові адресата, потім назву вулиці, номер будинку, квартири, міста чи села, району, назву області, обов'язково вказується поштовий індекс - зашифрована адреса у цифрах. Обов'язково на конверті чи бандеролі у лівому верхньому куті пишеться адреса відправника у тому ж порядку, що й адреса.

Телеграф. Види телеграфних послуг. Тарифи.

Телеграфом можна передати телеграму і замовити міжміські переговори. Ці послуги надаються пунктами зв'язку "Телеграф" і "Переговорний пункт".

Якщо немає іншого сучасного зв'язку, з необхідним населеним пунктом, то людина може надіслати повідомлення телеграмою. Для цього на телеграфі треба заповнити тарифний бланк. У тексті телеграми не пишуться прийменники, не ставляться розділові знаки. Зміст викладається простими

реченнями лаконічно, ясно. Ціна за телеграму визначається кількістю написаних слів і існуючими тарифами.

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Назвіть основні види сучасного зв'язку, з якими знайомляться учні за програмою курсу СПО.
2. Про що повинні знати учні під час відвідуванні пошти. В якому класі вивчають даний матеріал.
3. Які методичні форми роботи можна застосувати в процесі вивчення розділу «Засоби зв'язку» (практичні роботи, екскурсії, моделювання реальної ситуації).
4. Визначте, як просуваються корекційні завдання вивчення розділу «Засоби зв'язку» у порівнянні з 5 по 6 клас, з 9 по 10.
5. Назвіть види наочності, які доцільно використовувати в ході вивчення розділу «Засоби зв'язку» залежно від класу навчання.

Завдання для самостійного виконання

1. Складіть тематичний план з розділу «Засоби зв'язку» у 7 класі (4 год.). Розподіліть матеріал за чвертями.
2. Наведіть приклад формулювання мети уроку відповідно його теми за програмою у 5, 6, 8, 10 класах (за вибором).
3. Сформулюйте корекційні завдання уроку розділу «Засоби зв'язку» за обраною темою програми СПО у 5, 6, 8, 10 класах (за вибором).
4. Розробіть фрагмент уроку-екскурсії за темою «Екскурсія до поштового відділення» - 7 клас (або 9 клас).
5. Розробіть та підготуйте наочність, яку можна запропонувати учням 10 класу при вивченні розділу «Засоби зв'язку».

Теми для доповідей та рефератів

1. Роль екскурсії та особливості її проведення в ході вивчення розділу «Засоби зв'язку» в спеціальній школі.

2. Реалізація корекційних завдань з СПО в ході вивчення розділу «Засоби зв'язку» в спеціальній школі.

Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі / Н.А.Гіренко : методичний посібник [для студентів вишів та практичних працівників]. – Слов'янськ: Підпр. Моторін Б.І. - 2011. - 125 с.
2. Дробот Л.С., Видрич Н.І. Методичні рекомендації до занять з соціально-побутової орієнтації у 5-9 класах допоміжної школи / Л.А.Дробот, Н.І.Видрич: методичний посібник. – Київ: ІСДО. – 1994. – 58 с.
3. Павлова Н.П. Организация и методика проведения занятий по социально-бытовой ориентировке / Н.П.Павлова. // Дефектология. - 1985. - №4.- С. 40-45.
4. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.

2.5. МЕДИЧНА ДОПОМОГА

6 клас (4 години)

Навчальні досягнення учнів.

Учень має уявлення: про призначення поліклініки, аптеки, диспансеру, лікарні; про запис до лікаря; про придбання ліків; виклик «швидкої допомоги», виклик лікаря додому; відмінність медичного обслуговування вдома від амбулаторного прийому і амбулаторного лікування від стаціонарного; лікування у санаторії і профілакторії.

Знає: види медичної допомоги; функції основних лікарів-спеціалістів.

Уміє: записуватися на прийом до лікаря ; викликати лікаря додому; купувати ліки в аптеці.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення, уточнення та конкретизація уявлень про призначення медичних закладів; розвиток наочно-логічного мислення при

встановленні відмінності амбулаторного та стаціонарного обслуговування, медичної допомоги вдома; розвиток усного мовлення під час звертання по допомогу лікаря, «швидкої допомоги», придбання необхідних ліків; збагачення лексики учнів термінами що означають назву медичних установ, спеціальності лікарів; виховання уважного та дбайливого ставлення до свого здоров'я та своїх близьких.

Зміст навчального матеріалу

Навіщо володіти медичними знаннями

Стан здоров'я людини значною мірою залежить від її способу життя. Усвідомлення відповідальності за збереження свого здоров'я і здоров'я інших людей, чітке дотримання норм особистої гігієни, відмова від шкідливих звичок, здоровий спосіб життя є моральним обов'язком кожного громадянина.

Як зберегти своє здоров'я, як попередити захворювання, як подати першу допомогу собі та своїм близьким при нещасних випадках, що треба робити, щоб швидшевилікуватись – на всі ці питання і дає відповідь курс «Медична допомога». Кожна людина повинна володіти елементарними медичними знаннями.

Медичні установи

Поліклініки, лікарні, диспансери, аптеки, їх призначення.

Медичні установи призначені для надання медичної допомоги населенню: консультації, профілактика захворювань (щеплення), діагностика, лікування, оздоровлення.

Кожній людині доводиться звертатися з тих чи інших питань до медичних установ, тому необхідно мати чітке уявлення про їх призначення.

Поліклініка – лікувально-профілактична установа, яка надає лікарську допомогу амбулаторним хворим (що звертаються до лікаря) і вдома, а також здійснює профілактичні заходи і диспансеризацію населення. Вона має широкі можливості при наданні медичної допомоги. В поліклініці починають і закінчують лікування більшість хворих. Поліклініки бувають для дорослих

та підлітків, дитячі, стоматологічні, фізіотерапевтичні (фізпроцедури, оздоровчі), консультативні, діагностичні.

Поліклініка, окрім амбулаторного лікування і лікування вдома здійснює протиепідемічні заходи, направляє на стаціонарне лікування, проводить лікарську експертизу працездатності.

В діяльність поліклініки входить диспансеризація – ретельне спостереження за станом здоров'я населення, що включає профілактичні, лікувально-діагностичні та оздоровчо-диспансерні заходи.

Диспансер – спеціалізована медична установа, яка надає лікувально-профілактичну допомогу певним групам населення або хворим. Існують туберкульозні, шкірно-венеричні, онкологічні, психоневрологічні, кардіологічні та інші диспансери. Призначення їх - активне визначення, облік, лікування і спостереження за хворими з відповідними захворюваннями, санітарна освіта та розробка методів боротьби з цими хворобами.

Лікарня – установа для надання стаціонарної медичної допомоги. До її структури входить поліклініка. Лікарня може бути багатопрофільною і спеціалізованою (дитячі, пологові будинки, кардіологічні, хірургічні, інфекційні тощо).

Багатопрофільна лікарня має такі відділення: терапевтичне, хірургічне, неврологічне, лор-відділення, урологічне, гінекологічне та ін.

Аптека – установа охорони здоров'я, яка забезпечує населення лікувально-профілактичними установами ліками, предметами санітарної гігієни, догляду за хворими, перев'язувальним матеріалом, дезінфекційними засобами.

В аптеці зберігають, готують і відпускають лікарські засоби населенню за рецептами і без них; вона організує збір лікарських рослин. При поліклініках існують аптечні кіоски. Вночі працює чергова аптека.

Працівники медичних установ

У медичних установах працюють лікарі, медсестри, молодший медичний персонал, реєстратори, працівники аптек.

У поліклініці, лікарнях, диспансерах нам надають медичну допомогу лікарі-спеціалісти: терапевт (внутрішні захворювання), педіатри (дитячі лікарі), хірурги, акушери-гінекологи (допомагають при пологах і лікують жіночі захворювання), офтальмологи (очні хвороби), рентгенологи, невропатологи (нервові захворювання), психіатри (психічні або душевні хвороби), дерматовенерологи (шкірні й венеричні хвороби), стоматологи (захворювання зубів і порожнини рота), оториноларингологи (хвороби вуха, горла, носа), фтизіатри (захворювання легенів), санітарні лікарі тощо.

Лікар – одна з найдавніших професій. Лікувати почали ще за первіснообщинного ладу. З виникненням релігії ці функції взяли із себе жреці, а пізніше – лікарі-цілителі. В стародавньому Єгипті, Китаї, Індії, Греції, Римі з'явилися перші лікарі-професіонали, які користувалися великою пошаною, отримання лікарських знань вимагали тривалого навчання.

Під час лікування хворий повинен суворо дотримуватися порад лікаря і не займатися самолікуванням.

Помічниця лікаря називається медичною сестрою. Її обов'язки: виконувати вказівки лікаря і допомагати йому в процесі роботи (введення ін'єкцій, виписування рецептів, готування перев'язувальних матеріалів, стерилізація інструментів, проведення лікувальних процедур та багато інших функцій залежно від того, з яким лікарем-спеціалістом вона працює).

В медичних установах працюють лікарі, які виконують електрокардіограму, УЗИ, та інші види обстеження, лаборанти, фельдшери, реєстратори, молодший медперсонал (санітари). Вони проводять лабораторні аналізи, обслуговують хворих, стежать за чистотою. В аптеках працюють провізори, фармацевти, касири.

Якщо у вас виникла потреба в консультації лікаря чи ви захворіли, необхідно записатися на прийом, оскільки може бути черга, і ви не потрапите до лікаря. Для цього треба знати правила запису. В реєстратурі в

«Столі довідок» поцікавтесь, яка форма запису існує в даній поліклініці. Якщо реєстратор видає талон, ви називаєте лікаря-спеціаліста, дату і час.

Приходити на прийом слід заздалегідь, щоб був час взяти свою картку з картотеки і не запізнитися на прийом. Під час прийому слід коротко розповісти лікарю про причину візиту, чітко відповідати на запитання. Для того, щоб поставити правильно діагноз і не помилитися у лікуванні, як правило, лікар призначає додаткове обстеження, аналізи, тощо. Якщо виникне необхідність у медикаментозному лікуванні, лікар чи медсестра випише рецепт на отримання ліків в аптеці. При отриманні ліків аптекар пояснить, як і скільки їх приймати.

Види медичної допомоги

Залежно від стану хворого надаються *різні види медичної допомоги*.

1. Екстрена медична допомога – «Швидка медична допомога» - призначена для надання медичної допомоги і доставки хворого до лікувальної установи. Медична допомога надається на місті або по дорозі до лікарні у спеціально обладнаному транспорті, якщо необхідно. Крім того, служба швидкої медичної допомоги за заявкою лікаря доставляє хворих, роділь і породіль до стаціонарних лікувальних установ; надає допомогу цілодобово.

Щоб викликати «Швидку допомогу» треба набрати номер «103». Черговий задасть вам запитання. Відповідати треба чітко, ясно, коротко. Запитайте та запам'ятайте, хто прийняв виклик, «Швидку допомогу» бажано зустріти, щоб лікарі якомога швидше дісталися до хворого чи потерпілого. Обов'язок кожного – не допускати безпідставних викликів, що може коштувати життя хворому, який в цей час дійсно потребує швидкої допомоги.

2. Обслуговування хворих на дому проводиться у випадках, коли хворий раптово гостро захворів і не може прийти до поліклініки. Дільничний лікар-терапевт обслуговує хворих удома і, якщо є необхідність, викликає лікарів-спеціалістів. Якщо дільничний лікар надає допомогу і лікує всіх членів сім'ї,

то він є сімейним лікарем. Він надає консультативну допомогу, направляє до інших спеціалістів, вирішує яке додаткове обстеження треба пройти хворому члену сім'ї, якого він потребує спеціального медичного втручання.

3. Амбулаторний прийом – це прийом лікарем в поліклініці хворих. Під час прийому лікар збирає анамнез (історію хвороби), ставить діагноз, направляє на лабораторні дослідження та обстеження в інших лікарів-спеціалістів, призначає лікування. Дільничний лікар виписує листки непрацездатності, веде диспансерне спостереження хворих, профілактичні бесіди. Лікаря додому можна викликати по телефону (номер телефону обслуговуючої поліклініки за місцем проживання). Форма виклику: «Прошу прийняти заявку на виклик лікаря (сімейного лікаря) додому». При цьому слід назвати свою адресу, прізвище, ім'я та по батькові, рік народження. Виклик замовляється до 11⁰⁰ години.

Амбулаторне лікування відрізняється від лікування вдома тим, що хворий самостійно ходить на прийом до лікаря в поліклініку, і лікування ведеться повністю в поліклініці за призначення та під контролем лікаря.

Якщо хворий потребує достатнього комплексного обстеження та лікування, якого в поліклініці бракує, або термінового медичного нагляду, лікар поліклініки направляє пацієнта на лікування до стаціонару.

7 –й клас (6 год.)

Навчальні досягнення учнів.

Учень має уявлення: про шкідливість самолікування, про домашню аптечку та її наповнюваність.

Знає: склад домашньої аптечки (перев'язувальні та дезинфікуючі засоби, ртутний і електронний термометр, гірчичники); правила застосування і призначення медичних засобів, що входять до складу домашньої аптечки; місцеві лікарські рослини.

Уміє: користуватися ртутним і електронним термометром, готувати відвари і настої з лікарських рослин, знаходити на упаковках відомості про спосіб заст

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Формування наочно-образного мислення на основі підбору ліків та лікарських трав до складу домашньої аптечки; формування діяльності на основі встановлення етапів та послідовності приготування відварів настоїв, постановки гірчичників; виховання таких рис як відповідальність, усвідомленість, поміркованість при використанні лікувальних засобів та дбайливого ставлення до свого організму – збагачення лексики термінами, що позначають назву ліків та медичних пристосувань.

Зміст навчального матеріалу

Домашня аптечка

Аптечки – це набори лікарських засобів, перев'язувальних матеріалів та деяких інших речей для надання першої медичної допомоги (самодопомоги і взаємодопомоги).

Залежно від умов, в яких вони застосовуються, і призначення розрізняють: універсальну аптечку першої допомоги, аптечку матері і дитини, аптечку для транспортних засобів, аптечку для рятувальних служб, індивідуальну аптечку та ін.

Розглянемо універсальну аптечку першої допомоги. Вона призначена для надання першої допомоги на підприємстві, будівництві, в турпоходах, в польових і домашніх умовах. До її складу входять: болезаспокійливі, жарознижуючі та протизапальні засоби (анальгін, амідопірін, ацетилсалицилова кислота - аспірін); заспокійливі засоби (настойка валеріани); відхаркуючі засоби (таблетки від кашлю), засоби, які застосовують при болях у шлунково-кишковому тракті (таблетки з екстрактом красавки, натрію гідрокарбонату); активоване вугілля для адсорбції газів у кишечнику; таблетки валідолу, які кладуть під язик при болях в ділянці серця; розчин аміаку (нашатирний спирт) для вдихання при

запамороченні; антисептичні засоби для промивання ран (перманганат калію, з якого готують розчин рожевого кольору), для полоскання рота і горла (розчин борної кислоти – 1 чайна ложка на склянку води), змазування подряпин, країв ран (спиртовий розчин йоду), для дезінфекції і пом'якшення шкіри (борний вазелін).

Крім лікувальних засобів, в аптечку входять перев'язувальні засоби – перев'язувальний пакет, стерильні бинти, стерильна вата, бактерицидний пластир, гумовий кровоспинний джгут, шина для накладання на кінцівки при переломах і вивихах, термометр медичний для вимірювання температури тіла, мензурка для прийому ліків, ванночка для промивання очей.

У домашніх умовах аптечка поступово поповнюється іншими ліками і предметами догляду залежно від складу сім'ї, віку і стану здоров'я її членів. Ці засоби можна придбати в аптеці без рецепта за рекомендацією лікаря.

Термометр – прилад для вимірювання температури тіла людини – являє собою корпус з невеликим резервуаром, заповненим ртуттю, і скляною трубочкою – капіляром, прикріпленим до шкали в середині корпусу, яка дозволяє визначити температуру тіла від 35 до 42 °С з точністю до 0,1 °С. При її вимірюванні ртуть в резервуарі нагрівається тілом і витісняється в капіляр до позначки, що відповідає температурі тіла в момент вимірювання.

Після вимірювання температури термометр кілька разів енергійно струшують, щоб ртуть опустилася до початкового рівня. З термометром слід поводитися обережно, щоб не розбити. Якщо це трапилося, ртуть треба зібрати (бажано пилососом) і винести з приміщення, бо пари ртуті отруйні.

Вимірюють температуру, як правило, під пахвою. Іноді термометр ставлять в пахову складку, рот, в пряму кишку. Тримають термометр 7 – 10 хвилин. Нормальна температура – 36,6...36,7° С. Вдома термометр зберігають у футлярі, перед користуванням протирають ваткою, змоченою в спирт чи одеколоном.

Окрім ртутного термометру у продажу в аптеці є і електронні термометри, які працюють на батарейках. Вимірюють температуру тіла

таким термометром в тих же областях, що й ртутним. Показники температури тіла відображаються цифрами на екрані. Та треба уважно читати інструкцію з використання даного пристосування, оскільки його робота починається з включення прибору, показники температури де в чому відрізняються від ртутного термометра, а робота закінчується після його виключення.

Гірчичники – прямокутні листочки паперу, змащені рівним шаром гірчиці. Перед застосуванням їх опускають в теплу воду (40...45 °С) на 5 – 10 секунд і щільно прикладають до шкіри на 5 – 15 хвилин. За кілька хвилин з'являється відчуття тепла, незначне припікання, почервоніння. Якщо хворий скаржиться на сильне припікання гірчичники необхідно зняти, а шкіру протерти теплою водою. Після процедури хворого тепло вкривають.

Залежно від захворювання гірчичники кладуть на груди, спину, потилицю, ікри (жизки).

Гірчичники чинять подразнюючу, відволікаючу і болезаспокійливу дію. Застосовують їх за рекомендацією лікаря. Немовлятам роблять гірчичне укутування. Для цього розчиняють 1 столову ложку порошку гірчиці у 0,5 л води, у розчині змочують простирadlo чи рушник і обгортають необхідну частину тіла або весь тулуб. Зверху дитину вкривають ковдрою і залишають на 3 – 5 – 10 хвилин. У домашніх умовах гірчичники зберігають 8 місяців у сухому теплому місці.

Лікарські рослини

Для лікування хворих рослини використовували ще в глибоку давнину. З першої половини II століття в Київській Русі назви рослин почали заносити в книги – травники. За часів Петра I лікарські рослини вирощували на «аптечних городах». З розвитком хімії і фармацевтичної промисловості застосування лікарських рослин поступово зменшується.

Зараз як офіційна, так і народна медицина з новим інтересом звертається до лікарських рослин. Уміле їх використання дозволяє ефективно лікувати хвороби без побічних проявів і ускладнень. Прикладом може бути

перша «Аптека народних ліків» в м. Києві, створена подружжям Зубицьких - народними цілителями. Вони зробили висновок, що на людину найбільш ефективно впливає навколишня флора (рослини), загальний кліматично-природний пояс, вода, земля, повітря, магнітні коливання та ін., характерні для даного регіону.

Розглянемо характерні для України лікарські рослини, які користуються в населення найбільшою популярністю. Це ромашка, м'ята, звіробій, деревій, подорожник, кропива, бузина, калина, шипшина, глід, мати-й-мачуха, береза, сосна, валеріана, липа, материнка, суниці та багато інших.

Ромашка росте повсюди, в період цвітіння збирають квіти, які застосовують як для внутрішнього лікування так і для промивання очей, ран, їх лікування, полоскання рота, горла, для клізм. Діє протизапально, антисептично.

М'яту розводять біля хати, збирають листя перед цвітінням, готують чай. Діє заспокійливо, зменшує відчуття болю при накладанні на рану, розширює судини.

Звіробій росте в лісі, в посадках, збирають на початку цвітіння, зрізуючи стебло до 30 см. Застосовується для лікування багатьох хвороб особливо при захворюваннях шлунково-кишкового тракту. Це протизапальний, в'язучий протимікробний засіб.

Подорожник. Збирають листи до цвітіння. Особливі лікувальні можливості має свіжий сік з листя. Діє як кровоспинний, протимікробний засіб. Лікують хвороби шлунку, кровотечі, опіки, рани.

Сосна. Бруньки збирають для лікування простудних, легеневих захворювань. Відвар із хвої – зміцнюючий і очищаючий засіб.

Береза. Використовують бруньки і листя, сік допомагає при захворюваннях травного тракту.

Шипшина. З плодів, квітів готують вітамінні чаї; лікує хвороби нирок, печінки і багато інших.

(Розповідь треба супроводжувати демонструванням «Атлас лікарських рослин»).

Заготівля лікарської сировини

Свого часу Авіценна висловлював такі міркування щодо збирання і заготівлі лікарських рослин. «Квітки варто збирати після повного розкриття, але до того, як вони зів'януть і обсіплюються. Стебла рекомендується збирати, коли вони досягли зрілості і ще не почали в'янути та морщитися. Що ж до плодів, то їх зривають після того, як вони цілком досягнуть, але раніше, ніж будуть готові впасти». Бруньки збирають рано на весні, коли набубнявіють, вже ще не розкриваються, кору – також, навесні, у період інтенсивного сокоруху, а підземні органи – ранньою весною або восени, коли зів'яне наземна частина.

Заготовляти лікарські рослини найкраще в сухі погожу коли спаде ранкова роса. Рослинну сировину одразу висушують у добре провітреному приміщенні під навісом. Рослини, багаті на ефірні олії складають товстим шаром і сушать за температури не вище 25...30 °С, плоди – 80...90 °С, коріння – 40...50 °С. Зберігають лікарські рослини у кошиках, ящиках, мішках у добре провітрюваному, сухому, прохолодному приміщенні кілька років.

Правила приготування настоїв і відварів

Для лікування готують настої і відвари з листя, квітів, кори, плодів, коренів, стебел.

Настої. Сировину подрібнюють і, як правило, 1 столову ложку заливають склянкою окропу і настоюють 30 – 40 хвилин. Проціджують, віддавивши.

Відвари. Сировину (в основному корені, стебла, кору) подрібнюють; 1 столову ложку заливають склянкою води і, заклавши кришкою, варять 15 хвилин на малому вогні або 30 хвилин на паровій бані. Дають настоятися, проціджують, віджимають.

Приймають такі ліки по 1 столовій ложці або 1/3 склянки тричі на день, як зазначено в рецепті для дорослих, і в менших дозах – дітям. Травами лікуються тривалий час: від 10 днів до кількох місяців.

Відвари і настої можна використовувати і для промивання, примочок, клізм, спринцювання, полоскання, натирання, інгаляції тощо. З косметичними цілями – парові бані шкіри обличчя, миття волосся, ванни, ванночки для рук, ніг і т. ін.

Лікувальні трави краще покупати в аптеці. Це пов'язано з тим, що їх збирають фахівці, в екологічно чистих районах, на упаковці позначені назва, строки збереження, рецепт приготування та особливості застосування.

8 - й клас (6 год.)

Навчальні досягнення учнів.

Учень знає: Правила зупинки кровотечі; оброблення рани і накладання пов'язки, заходи попередження ускладнень після мікротравм; надання першої медичної допомоги при сильних забоях (спокій, компрес), при розтягненнях та вивихах (спокій і фіксація кінцівок за допомогою пов'язки чи тимчасової шини). Надання першої допомоги при непритомності (свіже повітря, нашатир).

Вміє: обробляти рани і накладати пов'язки

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення обсягу пам'яті на основі засвоєння інформації про види травм; формування наочно-дійового мислення шляхом встановлення виду травми; формування стійких понять про необхідність додержання санітарно-гігієнічних вимог під час надання невідкладної медичної допомоги; виховання таких якостей як співчуття та взаємодопомога.

Зміст навчального матеріалу

Значення першої медичної допомоги

Перша медична допомога може бути надана самим потерпілим або іншими людьми, які перебувають поряд, тому знання правил надання першої медичної допомоги повинні знати всі.

Перша медична допомога – це тимчасова зупинка кровотечі, накладання стерильної пов'язки на рану, опечену поверхню, штучна вентиляція легенів і непрямий масаж серця; крім того, можна дати болезаспокійливий засіб, антибіотики, загасити палючий одяг, забезпечити транспортну іммобілізацію, зігрівання, укриття від спеки чи холоду.

Надання першої медичної допомоги в ранні строки має вирішальне значення для подальшого лікування, а іноді й для врятування життя.

Правила оброблення рани і накладання пов'язки

Раною називають ушкодження цілісності шкірних покривів, слизової оболонки, що супроводжується біллю, кровотечею. Рани можуть бути різаними, рубленими, рваними, укушеними, колотими, удареними, вогнестрільними.

Всі рани вважаються інфікованими. Мікроби в рану потрапляють разом з предметом, що поранив, землею, одягом, повітрям і від доторкання руками. Мікроби можуть викликати ускладнення: запалення, гангрену, правець, що може бути причиною смерті. Щоб попередити ускладнення, необхідно якомога раніше накласти на рану стерильну пов'язку, зупинити кровотечу. Насамперед необхідно промити рану дезінфікуючим розчином (калію перманганату, пероксиду водню, спиртом), змазати краї рани йодом. Ці хімічні речовини вбивають мікроби. Потім накладають стерильну пов'язку (перев'язувальний індивідуальний пакет), не доторкуючись руками до внутрішнього боку пов'язки. При накладанні пов'язки треба намагатися не завдавати потерпілому зайвого болю, бути спокійним, лагідним, уміти втішати, не зав'язувати бинти надто туго. Незначні рани можна заклеїти лейкопластиром. При значних ушкодженнях необхідно доставити потерпілого до лікаря.

Правила надання першої медичної допомоги при сильних ударах, при розтягненнях та вивихах.

При сильних ударах можуть ушкоджуватися як поверхневі тканини, так і внутрішні органи. Ознаками удару є біль, припухлість, крововиливи (синяк). При пораненні потерпілому накладають тугу пов'язку, кладуть холод, забезпечують спокій.

При травмах голови можливі ушкодження головного мозку: удар або струс. Ознаки ударів – головний біль, нудота, блювота, свідомість у потерпілого збережена. Струс головного мозку супроводжується втратою свідомості, блювотою, сильними головними болями, запамороченнями. Перша медична допомога (ПМД) – повний спокій, холод на голову.

Розтягнення зв'язок може траплятися при невдалому стрибку, падінні, піднятті ваги. В ушкодженому суглобі з'являється біль, утворюється припухлість, утруднюються рухи. ПМД: накладають цупку пов'язку, холод, забезпечують спокій кінцівці (підв'язують руку, вчать користуватися милицями).

Вивихи виникають при зміщенні кісток в суглобі. При цьому порушується цілісність суглобової сумки, іноді пошкоджуються зв'язки. Основні ознаки вивиху: гострий біль, порушення рухів в ньому, зміна форми суглоба, вкорочення кінцівки.

Надаючи ПМД при вивихах, не треба намагатися його вправити – це обов'язок лікаря. Необхідно забезпечити нерухомість кінцівки шляхом іммобілізації – прив'язати шину, ноги до ноги, руку до тулуба, доставити потерпілого до травмпункту.

9 – й клас (4 год)

Навчальні досягнення учнів.

Учень *знає*: прийоми надання першої допомоги при нещасних випадках (правила обробки ураженої при опіках ділянки шкіри, промивання шлунку при отруєнні, заходи при обмороженні різних ступенів, при сонячних і теплових ударах); види глистяних захворювань і заходи їх попередження.

Уміє: надавати першу допомогу при опіках, обмороженні; надавати першу допомогу потопаючому.

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення та засвоєння уявлень про види першої медичної допомоги; формування діяльності шляхом визначення послідовності та засвоєння правил надання першої медичної допомоги при нещасних випадках; виховання навичок співчуття та емпатичної взаємодії відносно людей, які потребують допомоги; надання домедичної допомоги.

Зміст навчального матеріалу

Перша допомога при нещасних випадках

Опіки виникають під дією високих температур. Опіки від вогню, окропу і гарячої пари називаються термічними. При дії на шкіру або слизову оболонку міцних кислот і лугів виникають хімічні опіки. Складність лікування залежить від глибини ураження тканин і від площі опіків. Розрізняють чотири ступеня опіків: I – легкий (почервоніння); II – середній (пухирі); III – важкий (через 5-7 днів з'являються щільні сірувато-білі ділянки); IV – найважчий (обвуглення).

При значних опіках, які займають більш як 10 – 15% поверхні тіла, виникає тяжке ураження всього організму.

Опеченим дають тепле підсолене питво одразу ж при наданні ПМД. Чим раніше потерпілим надана допомога, тим раніше виникають ускладнення.

При наданні ПМД насамперед треба загасити палаючий одяг, для цього на потерпілого накидають одяг, ковдру. Опечену частину тіла звільняють від одягу, обрізають його навколо рани залишаючи на місці прилиплий до рани. Не можна проривати пухирі, торкатися опеченої поверхні руками, змазувати її жиром, мазями та іншими речовинами. На опечену поверхню накладають стерильну пов'язку. При значних опіках нижніх чи верхніх кінцівок іммобілізують їх шинами чи підручними

засобами, обгортають чистим простирадлом і доставляють потерпілого до медичної установи.

ПМД при опіках очей полягає в накладанні на них стерильної пов'язки і забезпеченні для потерпілого спокою.

Профілактика опіків в побуті – це передусім дотримання елементарної обережності при приготуванні їжі, користуванні пічним опаленням, газом, електроприладами. Не можна допускати до них дітей.

Обмороження характеризується ушкодженням тканини організму внаслідок дії на неї низьких температур. Обмороженню сприяє мокре і тісне взяття, тривале перебування в нерухомому положенні на холодному повітрі, в снігу, під холодним дощем, навіть при температурі вище 1 °С. Найчастіше обморожують нижні кінцівки. Спочатку під дією холоду відчувається поколювання, припікання, потім шкіра робиться блідою або набуває синюшного відтінку і втрачає чутливість.

Залежно від глибини ураження тканини розрізняють чотири ступеня обмороження: легкий (1), середній (2), важкий (3), і надто важкий (4).

При низьких температурах, особливо у вітряну погоду, треба закривати відкриті ділянки тіла. Перебуваючи на сильному морозі, треба періодично перевіряти чутливість відкритих частин обличчя. Застосування різних мазей для профілактики обморожень безпідставне.

При наданні ПМД потерпілого переводять до теплого приміщення, зігрівають, дають йому теплий чай або каву, мокрий одяг замінюють на сухий. Якщо зміни в тканинах (пухирі, омертвіння) ще не з'явилися, можна злегка розтерти тіло спиртом до почервоніння шкіри. Якщо такі зміни вже є, накладають стерильну пов'язку. Терти снігом обморожені ділянки не рекомендується.

Тепловий і сонячний удар виникає при загальному перегріванні під дією високої температури, сонця. При цьому порушується терморегуляція організму, з'являються головний біль, шум у вухах, запаморочення, слабкість, нудота і блювота. В тяжких випадках температура тіла

підіймається до 40 °С, з'являються судороги, частота дихання і пульс збільшується. При наданні ПМД хворого слід перенести в прохолодне місце, зняти одяг, покласти холод на голову і область серця, давати багато пити – чай, каву.

Отруєння. Гострі отруєння виникають внаслідок потрапляння до організму людини отруйних речовин в такій кількості, що можуть викликати порушення життєвих функцій і створити загрозу життю.

Залежно від характеру отруєння розподіляють такі:

- отруєння препаратами побутової хімії (препарати для знищення тарганів, блошиць, мух тощо; оцет, соляна кислота і т.п.);
- отруєння медикаментами (снодійні, заспокійливі засоби, самолікування);
- гострі отруєння алкоголем та його сурогатами (технічні речовини, ацетон, одеколон тощо);
- отруєння грибами (таблиця «Отруйні гриби»);
- отруєння вуглекислим газом (чадний газ при пічному опаленні);
- отруєння ядохімікатами (при знищенні садових і городніх шкідників, гризунів);
- отруєння рослинами (таблиця «Отруйні рослини»);
- отруєння від укусів змій, бджіл , комах (таблиця);
- харчові отруєння (недоброякісними продуктами, продуктами, забрудненими збудниками хвороб – палички ботулінуса, стафілококи, сальмонели);

Ознаки отруєння: біль в животі, нудота, блювота, слабкість.

Загальні принципи надання ПМД (першої медичної допомоги) при отруєннях:

- при будь-якому отруєнні необхідно якомога швидше викликати лікаря або доставити хворого до лікарні;
- вірогідно встановити причину отруєння потерпілого;

- схожі симптоми можуть спостерігатися при гострому апендициті, ентериті, інсульті.

Попередження отруєння

- не займатись самолікуванням; суворо дотримуватись доз прийому ліків рекомендованих лікарем;
- правильно зберігати медикаменти в недопустимих для дітей місцях; не використовувати ліки без етикеток та застарілі;
- суворо дотримуватись інструкцій щодо використання препаратів побутової хімії, ядохімікатів, зберігати їх окремо від продуктів;
- перш ніж йти в ліс по ягоди, гриби, рослини, слід добре вивчити їх за кольоровими атласами або йти з людьми, які на цьому знаються. Не використовувати незнайомих рослин, грибів, ягід;
- не можна вживати невідомий спирт навіть з рук близьких людей;
- будь-який сумнів щодо якості продуктів, страв, консервів є причиною, щоб відмовитися від їх споживання;
- подібно до правил вуличного руху правила особистої гігієни за умови їх суворого дотримання надійно оберігають життя сучасної людини від невидимої токсико-інфекційної небезпеки.

Перша допомога потопаючому

Число нещасних випадків на воді надто велике. Серед нещасних випадків смертність від утоплення поступається лише смертності від дорожньо-транспортних пригод.

Причини утоплення: невміння плавати, страх, фізична перевтома, травми при стрибках у воду, порушення серцевої діяльності, алкогольне сп'яніння, низька температура води, м'язеві судоми.

Небезпечно купатися в місцях, де велика швидкість течії води, водовороти, при штормах.

Розрізняють три види утоплення:

1. «Бліді» утопленики. Шкіра біла, смерть настає від рефлекторної зупинки серця і дихання. Спазм м'язів гортані перекриває вхід води в легені. В утоплених піна не виділяється, найбільше шансів на врятування. Рятують після перебування під водою до 10-12 хвилин.

2. «Сині» утопленики. Вода проникає в дихальні шляхи, розкриває альвеоли. З носа і рота утопленика йде рожева піна. Смерть настає через зупинку серця. Оживлення вважається можливим після 3-6 хвилин перебування під водою.

3. Сухий тип утоплення (асфіксичний) виникає при втраті свідомості внаслідок удару при пірнанні, серцевого приступу, сп'яніння. Причина смерті – зупинка дихання.

Характер допомоги потерпілому залежить від виду утоплення і його стану. Якщо свідомість відсутня, але збереженні пульс і дихання, треба дати понюхати нашатирного спирту, звільнити груди від одягу, потягти за язик для активізації дихання.

При відсутності пульсу і дихання застосовують прості методи оживання організму. Насамперед швидко видаляють з дихальних шляхів воду, поклавши потерпілого на своє зігнуте коліно животом і головою донизу. Після цього роблять штучне дихання і масаж серця (один раз зробити в рот потерпілому і п'ять разів надавити на груди, поклавши руку на руку). Оживляти необхідно до прибуття лікаря, а також робити масаж рук і ніг.

Правила поведінки на воді:

- 1) Не залишати дітей без нагляду;
- 2) Не стрибати з човнів, плотів, надувних матраців;
- 3) Не запливати за межі відведених для купання місць;
- 4) Не купатися після вживання спиртних напоїв, після їжі;
- 5) Особам з серцево-судинними захворюваннями не слід заходити в воду після сильного перегрівання на сонці;
- 6) Не стрибати в воду вниз головою в незнайомих місцях.

10 – й клас (4 год)

Навчальні досягнення учнів.

Учень має уявлення: про кишкові інфекційні захворювання; про повітряно-крапельні інфекції; шляхи поширення інфекції.

Знає: заходи щодо попередження інфекційних захворювань; правила догляду за хворими; умови звільнення від роботи (через хворобу, по догляду за хворим).

Уміє: одягати, вмивати, годувати хворого (дорослого, дитину); вимірювати температуру; перестеляти постіль лежачого хворого

Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати: Розширення та уточнення уявлень про хвороби які мають інфекційну природу; виховання навичок емпатичної взаємодії та співчуття у відношенні до хворих.

Зміст навчального матеріалу

Глистні захворювання та запобігання їм

Глисти (гельміти) – паразитичні черви, збудники глистних захворювань, які живуть в організмі людини в різних органах і тканинах, але найчастіше вони паразитують в шлунково-кишковому тракті, живлячись поживними речовинами. Наявність в організмі паразиту призводить до ряду хворобливих симптомів, знижує опір інфекціями, ускладнюють перебіг інших хворіб.

Причини зараження гельмінтами;

Недотримання правил особистої гігієни;

Незадовільний санітарно-гігієнічний стан навколишнього середовища, забруднення продуктів харчування.

Найчастіше зустрічаються аскариди, гострики, волосоголовці, карликові цепні.

Аскариди – великі круглі глисти білого кольору, які живуть в тонкому кишечнику. Зараження аскаридами відбувається при занесенні в рот з їжею, водою яєць з личинками. Цикл розвитку аскарид триває до 75 днів. Частими

симптомами є поганий апетит, нудота, а іноді і блювота, порушення сну, роздратування, швидка втомлюваність. Аскаридоз встановлюють при лабораторному обстеженні фекалій.

Ентеробіоз – захворювання, спричинене гостриками. Це крупні глисти невеликого розміру, паразитують переважно в нижньому відділі товстого кишечника. Самка відкладає яйця в складках навколо анального отвору в величезній кількості, після чого гине. Тривалість життя гостриків – 3-4 тижні. Яйця дозрівають через 4-6 годин. Забруднення відбувається через білизну руки, повітря. Основні симптоми: свербіж в задньому проході, кашоподібні випорожнення, знижений апетит, погіршення сну. Для обстеження на яйця гостриків беруть зіскоб.

Трихоцефалоз викликають волосоголовці – невеликі круглі глисти, що паразитують в товстому кишечнику. Виникають болі по всьому животу, дисфункція кишечника. Запори чергуються з проносами, з випорожненням часто бувають слиз і кров.

Лямбліоз – захворювання, спричинене найпростішим, які живуть в кишечнику хворого. Хвороба розвивається поступово: випорожнення до 4 разів на день, рідкий, з неперетравленими залишками їжі, слизом; нудота, поганий апетит, слабкість, анемія, порушення центральної нервової системи.

Лікують глистні захворювання в домашніх умовах під наглядом лікаря з дотриманням правил особистої гігієни.

Попередження глистних захворювань - це насамперед дотримання всіх санітарно-гігієнічних правил:

- а) тримати руки в чистоті;
- б) правильно користуватися туалетом;
- в) ретельно мити овочі, фрукти, ягоди, які вживають сирими;
- г) знищувати мух.

Інфекційні захворювання ті їх попередження

Інфекційні захворювання – це захворювання, спричинені хвороботворними мікроорганізмами (бактеріями, вірусами, грибками).

Мікроби – це найдрібніші живі організми, що живуть як в природі, так і в людському організмі.

Причина інфекційного захворювання – проникання в тканину органів хвороботворного мікроорганізму. Але часом цього недостатньо, необхідно, щоб організм людини був сприйнятливим до даної інфекції.

Інфекційні захворювання передаються від зараженого організму до здорового, можуть виникати епідемії. Шляхи передачі інфекції різні.

Період від зараження до появи перших ознак називається інкубаційним. Залежно від локалізації збудника в організмі і механізму передачі інфекції захворювання *поділяються на групи:*

I група – захворювання, які передаються повітрянно-краплинним шляхом. Джерелом інфекції є хвора людина. Збудники цих хвороб розмножуються на слизовій верхніх дихальних шляхів, подразнюють її, людина чхає, кашляє, при цьому краплини слини і слизу потрапляють в повітря;

II група - інфекції, які передаються через шлунково-кишковий тракт (кишкові інфекції). Джерелом інфекції є виділення (кал, блювотні маси) хворої людини і бактеріоносія, мікроорганізми потрапляють до організму здорової людини через забруднені руки, воду, їжу. Це хвороби «брудних рук»;

III група – інфекції, які передаються через переносника (блохи, воші, кліщі, комарі). При укусах ці комахи передають в кров здорової людини збудників тяжких хворіб (кров'яні інфекції).

IV група – інфекції, що передаються через шкіру і слизові оболонки хворої людини або тварини до здорової (інфекції зовнішніх покривів).

Особливе місце в групі інфекційних захворювань людини займає синдром набутого імунodefіциту (СНІД).

Група захворювань	Назва основних захворювань	Місце перебування збудника	Шляхи перенесення інфекції
Інфекції	Грип і гострі	Верхні	Повітряно-

дихальних шляхів (повітряно-краплинні)	респіраторні захворювання. Ангіна, дифтерія, кір, коклюш, туберкульоз.	дихальні шляхи	краплинний
Кишкові інфекції	Дизентерія, інфекційний гепатит, поліомієліт, черевний тиф, холера	Кишечник	Через продукти харчування, речі
Кров'яні інфекції	Малярія, кліщовий енцефаліт, сипний і зворотний тифи;	Кровоносна система	Через укуси комарів, кліщів, вошей тощо
	СНІД	Кровоносна система, лімфа	Контактний шлях, забруднені медичні інструменти, кров
Інфекції зовнішніх покривів (шкіри)	Трахома, корости, сказ	Шкіра, слизові оболонки	Переважно контактний шлях

Попередження інфекційних захворювань

Лікують хворих в інфекційних лікарнях або в інфекційних відділеннях. Гострі респіраторні захворювання лікують вдома.

Для попередження поширення інфекцій, які переносяться тваринами і комахами, проводять дезінфекцію місць перебування їх, профілактичні щеплення або знищують переносників.

Для попередження кишкових хворіб хворого ізолюють, знищують мух, суворо дотримуються правил санітарної та особистої гігієни.

Для попередження повітряно-краплиних інфекцій необхідно ізолювати хворого, провітрювати приміщення, часто робити вологе прибирання. Хворий повинен при кашлі й чиханні прикривати носа і рота хустинкою.

Профілактика інфекційних хворіб зовнішніх покривів полягає у дотриманні правил особистої гігієни (особиста білизна, рушник; виключення близьких стосунків із невідомими людьми).

Для попередження багатьох інфекційних хворіб роблять профілактичні щеплення.

У зв'язку з швидкими темпами поширення і високої смертності серед хворих СНІД справедливо можна назвати чумою ХХ сторіччя.

Вірус цієї хвороби, потрапляючи через кров, руйнує імунну (захисну) систему, внаслідок чого людина стає беззахисною перед будь-якою незначною інфекцією. Хвороба підкрадається непомітно і розвивається після довгого прихованого періоду (від кількох місяців до 4 – 6 років).

Джерелом інфекції є носій вірусу хвороби, основний шлях занесення інфекції – випадкові статеві зносини з людьми з так званої «групи ризику» - повіями, наркоманами, гомосексуалістами. Інший шлях перенесення інфекції – зараження плода хворої матері в період вагітності і пологів, при переливання крові, через забруднені інструменти (голки, зонди тощо).

Догляд за хворими

Це сукупність заходів, які забезпечують всебічне обслуговування хворого, створення умов і обставин для швидкого одужання, полегшення страждань і попередження ускладнень, виконання лікарських призначень.

На початку розвитку медицини, коли лікар був безсилим перед багатьма хворобами, лише правильний догляд міг повернути хворим і пораненим здоров'я.

Догляд поділяють на загальний і спеціальний.

Загальний догляд:

- гігієнічне утримання приміщення, де перебуває хворий;
- гігієнічний догляд за хворим;
- зручна і чиста постіль та білизна хворого;
- повноцінне харчування хворого;
- надання допомоги під час приймання їжі, туалеті, фізіологічних актах;
- чітке і своєчасне виконання вказівок лікаря (процедури приймання ліків, вимірювання температури, дотримання дієти)
- спостереження за станом хворого і перебігом хвороби.

Спеціальний догляд залежить від захворювання (хвороби серця, нирок, інфекційні хвороби тощо).

Догляд за хворим значною мірою залежить від стану хворого (суворий постільний режим, постільний режим, напівпостільний режим, загальний режим). Найважливіша умова – створити для хворого комфортні умови, сприятливий психологічний клімат, забезпечити апетит раціонального харчування за рекомендацією лікаря.

Кімната для хворого повинна бути просторою, світлою, затишною, бажано, ізольованою. Своєчасне провітрювання і вологе прибирання сприятливо впливають на організм хворого при будь-якому захворюванні. Температура повинна бути постійною – 18...20 °С, освітлення – відповідно до стану хворого. Вночі слід користуватися «нічником». Ліжко повинно бути рівним, зручним.

Тяжкохворим (лежачим) повністю забезпечують гігієнічний догляд.

Заміну постільної білизни проводять так: хворого обережно пересувають на край ліжка, вільну частину простирадла закручують, як бинт, до тіла хворого; на цій частині застеляють свіже простирадло, на яке і перекладають хворого. Можна замінити простирадло і знизу вгору, при цьому краї свіжого простирадла закріплюють англійськими булавками, просовуючи згорнуте простирадло по-під тілом хворого.

Міняючи сорочку тяжкохворому, підводять (просувають) ріку під спину, підіймають її до потилиці, знімають рукав з однієї руки, потім з другої; якщо одна рука пошкоджена спочатку із здорової. Надягають сорочку, починаючи з хворої руки, потім через голову опускають її донизу, ретельно розгладжуючи складки. Якщо хворому зовсім не можна рухатись, користуються сорочкою – “розпашонкою”.

Тяжкохворим шкіру статевих органів і заднього проходу обмивають після кожної дефекації та сечовипускання слабким розчином марганцевокислого калію за допомогою ватного тампона, рухами спереду назад, потім насухо витирають серветкою.

Важливо дотримуватися правил особистої гігієни: щоденний ранковий і вечірній туалет сприяє тому, щоб шкіра була чистою і нормально функціонувала. Якщо ванна і душ протипоказанні, тіло хворого протирають ватним, змоченим в кип'яченій воді, одеколоні чи горілці (обличчя, шию і верхню частину тулуба – щоденно, руки – перед кожним прийомом їжі. Ноги миють не рідше трьох разів на тиждень, для чого на ліжку ставлять тазик.

Особливо ретельно доглядають тіло тяжкохворих, аби запобігти утворенню опрілості і пролежнів. Якщо стан хворого дозволяє, цього часто перевертають, протираючи двічі на день камфорним спиртом лопатки, п'ятки, крижі.

Хворому ретельно чистять зуби зубною щіткою, дають полоскати рот після їжі, підтримуючі його голову. Вуха регулярно миють теплою водою з милом.

Очі під час ранкового туалету протирають ватним тампоном, змоченим в теплій воді, чаї. Ніс прочищають ватним гнотиком, змоченим у вазелін. Хворим, яким рекомендований постільний режим, подають судно. Після користування його ретельно миють і дезінфікують хлораміном.

Раціональне харчування хворих – важливий елемент лікування й догляду, оскільки характер їжі й режим харчування сприятливо впливають на перебіг захворювання, прискорюють одужання. Основні принципи харчування – збалансованість харчів (правильне співвідношення жирів, білків, вуглеводів, мінеральних речовин, вітамінів) і свіжоприготовленими стравами з високоякісних продуктів, багатих на вітаміни. Протерту їжу дають з ложки, а рідку – з поїлки. Їжа повинна мати привабливий вигляд.

Доглядаючи хворого, необхідно пам'ятати, що дуже часто хвороба негативно впливає на психіку людини: вона стає роздратованою, в неї виникає почуття тривоги, страху, невдоволення своїми близькими. Необхідно зважати на це і бути терплячим. Тактовним, ласкавим, оберігати хворого від негативних емоцій, повідомлень, відволікати його увагу від свого стану.

Уміння створити оптимістичний настрій у хворого – важливий внесок в його одужання.

Догляд за хворою дитиною вимагає знання психіки дитини, вміння визначати самопочуття дитини за її поведінкою. Хвора дитина вередлива, плаксива, може бути занадто рухливою або, навпаки тихою. До приходу лікаря дітям не слід давати ніяких ліків. Під час хвороби бажано, щоб дитину доглядала мати. Догляд за хворою дитиною включає ті самі правила, що і за дорослим, тільки виконувати їх треба більш ретельно. Треба більш відпочивати, але і не забороняти гратися, коли вона цього хоче.

Листок непрацездатності

Листок непрацездатності – документ, який засвідчує право працівника на звільнення від роботи і отримання допомоги з тимчасової непрацездатності (у разі хвороби, нещасного випадку, вагітності і пологів, карантину, догляду за хворою дитиною чи іншим членом сім'ї, в ряді випадків – для санаторно-курортного лікування). Бюлетень видає лікар лікувальної установи не більш як на 6 днів, продовжує його лікувально-консультативна комісія. Листок непрацездатності на час відпустки за вагітністю і пологами видає лікар жіночої консультації або полового будинку.

Допомога за листом непрацездатності виплачується з фондів соціально страхування.

Завдання для контролю та самоконтролю:

1. Назвіть види лікувальних та профілактичних медичних установ.
2. Пригадайте та назвіть професії медичних працівників.
3. Визначте в чому полягають засоби запобігання глистних захворювань.
4. Які методичні форми роботи можна застосувати в процесі вивчення розділу «Медична допомога» (практичні роботи, екскурсії, моделювання реальної ситуації).

5. Визначте, як просуваються корекційні завдання вивчення розділу «Медична допомога» у порівнянні з 5 по 6 клас, з 9 по 10.
6. Назвіть види наочності, які доцільно використовувати в ході вивчення розділу «Медична допомога» залежно від класу навчання.

Завдання для самостійного виконання

1. Складіть тематичний план з розділу «Медична допомога» у 7 класі (6 год.). Розподіліть матеріал за чвертями.
2. Наведіть приклад формулювання мети уроку відповідно його теми за програмою у 5, 6, 8, 10 класах (за вибором).
3. Сформулюйте корекційні завдання уроку за визначеною темою розділу «Медична допомога» у 5, 6, 8, 10 класах (за вибором).
4. Розробіть фрагмент уроку з виконання практичного завдання за темою «Приготування відварів (настоїв) із лікарських рослин (7 клас).
5. Розробіть фрагмент уроку-екскурсії за темою «Екскурсія до поліклініки» - 6 клас (або «Ознайомлення з травматологічним пунктом» - 8 клас) за вибором.
6. Наведіть приклад практичних завдань, які можна запропонувати учням для засвоєння навичок догляду за хворими.

Теми для доповідей та рефератів

1. Формування санітарно-гігієнічних навичок у учнів в ході вивчення теми «Інфекційні хвороби та запобігання їх зараження»
2. Реалізація корекційних завдань уроку в ході вивчення розділу «Медична допомога» в спеціальній школі»

Список рекомендованої літератури та корисні ресурси

1. Безопасность жизнедеятельности: учебник для бакалавров. / под. Ред. Е.И.Холостова, О.Г.Прохорова, А.Е.Илларионова : торгов. корпорация «Дашков и К», 2013.
2. Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі / Н.А.Гіренко : методичний посібник [для студентів вишів та практичних працівників] / Н.А.Гіренко. – Слов'янськ: Підпр. Моторін Б.І. - 2011. - 125 с.

3. Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побтового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ: Підпр. Моторін Б.І. - 2016. - 111 с.
4. Дробот Л.С., Видрич Н.І. Соціально-побутове орієнтування для вчителів та учнів допоміжної школи / Л.А.Дробот, Н.І Видрич: посібник для вчителів. – Київ: ІСДО. – 1995. – 152 с.
5. Мерсиянова Г.Н. Выполнение практических заданий учащимися учащимися вспомогательной школы / Г.Н.Мерсиянова. – К.: Рад. Школа, 1985. – 81 с.
6. Сидоренко С.М. Безопасность жизнедеятельности. Первая доврачебная помощь: Учебное пособие. / С.М. Сидоренко, В.В.Бугаевский, В.Н.Ефремов и др. – Краснодар: Кубанский ГАУ. – 2009. – 116 с.
7. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА КОРИСНІ РЕСУРСИ

1. Агавелян О.К. Социально-трудова адаптация выпускников вспомогательных школ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог.наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / О.К.Агавелян. – М., 1974 – 21 с.
2. Антропова М. В. Работоспособность учащихся и её динамика в процессе учебной и трудовой деятельности / М.В.Антропова. – М.: Просвещение, 1986. – 250 с.
3. Бондар В. І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності / В.І.Бондар. – К.: Радянська школа, 1998. – 128 с.
4. Бондарь В. И. О совершенствовании подготовки умственно отсталых детей к самостоятельному труду / Бондарь В. И., Еременко И. // Дефектология. – 1990. - №3. – С. 36-42.

5. Вайзман Н.П. Психогигиена учащихся. Методические рекомендации / Н.П.Вайзман. – М., 1982. – 75 с.
6. Вайзман Н. П. Психомоторика детей-олигофренов / Н.П. Вайзман. – М.: Педагогика, 1976. – 104 с.
7. Вайнруб Е. М. Методическое письмо по изучению учебной нагрузки режима дня и работоспособности школьников / Е.М. Вайнруб. – К. 1981.– 22 с.
8. Вайнруб Е. М. Оптимизация работоспособности учащихся вспомогательной школы / Вайнруб Е. М., Плешкановская Г. М. – К.: Рад. школа, 1989. – 96 с.
9. Вайнруб Е.М. Характеристика работоспособности учащихся вспомогательной школы на уроках ручного труда / Вайнруб Е.М., Плешкановская Г. М. // Дефектология. – 1979. - №4. – С. 18-22.
10. Висоцька А.М. Основні завдання, форми і методи громадського виховання учнів спеціальних шкіл-інтернатів / А.М. Висоцька // Дефектологія. – 2005.- №3. – С. 29-33.
11. Висоцька А.М. Рівні сформованості громадської вихованості учнів молодших класів допоміжної школи / А.М. Висоцька // Дефектологія. – 2005.- №1.– С. 26-29
12. Водзинский Д.И. Семейно-бытовая культура / Д.И.Водзинский. – Минск, 1981. – 96 с.
13. Воспитательная работа во вспомогательной школе : под ред. Г.М.Дульнева. – М.: АПН РСФСР, 1961. – 239 с.
14. Воспитательная работа во вспомогательной школе: пособие для учителей и воспитателей : под ред. В.Ф.Мачихиной. – М.: Просвещение, 1980. – 238 с.
15. Выготский Л.С. Основы дефектологии // Собр.соч.: в 6 т. / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 5. – 369 с.
16. Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий // Исследование мышления в советской психологии. – М.: Наука, 1966. – С. 41-68.

- 17.Гіренко Н.А. Вивчення особливостей працездатності учнів на уроках СПО в допоміжній школі / Н.А.Гіренко // Теоретичне і методичне забезпечення навчання : зб. наукових праць. Вип.2. – Слов'янськ: СДПУ, 2012. – С. 11-16 с.
- 18.Гіренко Н.А. Вивчення особливостей засвоєння учнями розділу «Бюджет сім'ї» на уроках СПО в допоміжній школі / Н.Гіренко // зб. наук. праць Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка. / [ред.. О.В. Гаврилова, В.І. Співака]. – вип.ХХІІІ, част.І. Серія: соціально-педагогічна. - Кам'янець-Подільський : Медобори – 2006, 2013 – С. 168-175.
- 19.Гіренко Н.А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник [для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»] / Н.А.Гіренко. - Слов'янськ : Вид-во Б.І.Моторіна, 2016. – 111 с.
- 20.Гіренко Н.А. Методичні вказівки до занять з соціально-побутового орієнтування (розділ «Культура поведінки») : посіб. із соціально-побутового орієнтування для вчителів та студентів дефектологічних факультетів за спеціальністю 6.010100 «Дефектологія» / Н.А. Гіренко. – Слов'янськ : В-во Б.І. Моторіна, 2014. – 53 с.
- 21.Гіренко Н.А. Методичні вказівки до організації занять з соціально-побутового орієнтування (розділ «Бюджет сім'ї»): посіб. із соціально-побутового орієнтування для спеціальних вчителів та студентів рівнів вищої освіти «бакалавр» та магістрів факультетів за спеціальністю 016 Спеціальна освіта / Н.А. Гіренко. – Слов'янськ : В-во Б.І. Моторіна, 2017. – 51 с.
- 22.Гіренко Н.А. Особливості виконання практичних завдань з соціально-побутового орієнтування учнями допоміжної школи / Н.А.Гіренко // Актуальні питання корекційної освіти : зб.наукових праць : / [за ред..Синьова В.М. О.В.Гаврилова]. Вип. 6. - Кам'янець-Подільський : ПП Медобори, 2006, 2015. – Т.2. – С.16-25.
- 23.Гіренко Н.А. Особливості проведення екскурсії на уроках соціально-побутового орієнтування / Н.А.Гіренко, І.В.Дмитрієва // Вісник Луганського нац.ун-ту імені Тараса Шевченка/ зб. наукових праць №23. - Луганськ , 2011.

– С. 15-25.

- 24.Гіренко Н.А. Світ навколо тебе : 5 клас : навч. посіб. із соціальнопобутового орієнтування для спец. загальноосвіт. навч. закл. для розумово відсталих дітей / Н.А. Гіренко, С.М. Кізіченкова. – К.: Либідь, 2015. – 80 с.
- 25.Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі: методичний посіб. із соціально-побутового орієнтування [для вчителів та студентів дефектологічних факультетів за спеціальністю 6.010100 «Дефектологія»] / Н.А. Гіренко. – Слов'янськ: В-во Б.І. Моторіна, 2011. – 130с
- 26.Гіренко Н.А. Шляхи забезпечення засвоєння курсу соціальнопобутового орієнтування учнями початкових класів / Н.А.Гіренко // зб. наук праць за матеріалами науко-практичної on-line конференції «Реалізація інноваційних підходів у змісті Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» : Випуск 7 - К. : Інститут спец. педагогіки НАПН України, 2014. – С. 28-34.
- 27.Горбенко С.Л. Основні напрями та зміст становлення рольової поведінки у розумово відсталих школярів / С.Л. Горбенко // Актуальні питання корекційної освіти : зб. наукових праць : / [за ред. О.В.Гаврилова]. - Кам'янець-Подільський : ПП Медобори, 2006, 2009. – С.164-167.
- 28.Грибова Л.А. О культуре поведения / Л.А.Грибова. - К.: Рад.шк., 1983.– 240 с.
- 29.Гурин В.Е. Формирование нравственного сознания и поведения старшеклассников / В.Е. Гурин. – М.: Педагогика, 1988.
- 30.Дорохов А.А. Как себя вести. Беседы о вежливости и правилах поведения / А.А.Дорохов. – М.: Педагогика, 1970. – 123 с.
- 31.Дорохов А.А. О культуре поведения / А.А.Дорохов. – М.: Профиздат, 1968. – 84 с.
- 32.Дробот Л.С. Змістове та методичне забезпечення формування санітарно-гігієнічної культури на уроках соціально-побутового орієнтування у спеціальній школі для розумово відсталих дітей / Л.С.Дробот // Дефектологія. – 2005. – №3. – С. 39-42

33. Дробот Л.С. Стандартизація освітньої галузі „Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі” / Л.С.Дробот // Дефектологія. – 2003. – №1. – С. 2-3
34. Дробот Л.С. Соціально-побутове орієнтування для вчителів та учнів допоміжної школи: посібник для вчителів / Дробот Л.С., Видрич Н.І. – К.: ІСДО, 1995. – 152 с.
35. Дробот Л. С. Соціально-побутове орієнтування учнів допоміжної школи: посібник для вчителя / Дробот Л. С., Мерсіянова Г.М. – К.: Освіта, 1992. – 160 с.
36. Дробот Л.С. Формування санітарно-гігієнічної культури в розумово відсталих учнів у процесі навчання соціально-побутового орієнтування : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Л.С.Дробот. – К., 2006. – 173 с.
37. Еременко И.Г. Олигофренопедагогика / И.Г.Еременко. – К.: Вища школа, 1985. – 325 с.
38. Еременко И. Г. Познавательные возможности учащихся вспомогательной школы / И.Г.Еременко. – К.: Рад. школа, 1972. – 197 с.
39. Еременко И. Г. Навчання учнів допоміжної школи користуватись знаннями й уміннями / Еременко И. Г., Мерсіянова Г. М. – К.: Рад. школа, 1977. – 135с
40. Кальченко В. И. Гигиеническое обучение и воспитание школьников / В.И. Кальченко. — М.: Просвещение, 1984 г.
41. Капустин А. И. Коррекционно-развивающие функции наглядности обучения учащихся вспомогательной школы / А.И. Капустин. – М.: Прометей, 1980. – 211 с.
42. Карвялис В.Ю. Социально-трудовая адаптация выпускников специальных школ Литовской ССР / В.Ю. Карвялис // Дефектология.– 1973. - №6.– С.8-17.
43. Коноплястая С. Ю. Воспитание готовности к хозяйственно-бытовому труду учащихся вспомогательной школы : автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. пед. наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / С.Ю.Конопляста. – М., 1991 – 17 с.
- 44..Куценко. В.О. Сухомлинський про трудове виховання школярів / В.О.Куценко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. - №4.
- 45.Леонтьев А. Н. Психологические вопросы сознательности учения // Изб. психол. произведения: в 2 т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 1. – С. 348-380.
- 46.Липа В.А. Основы коррекционной педагогики: учебное пособие / В.А. Липа. – Донецк: Лебідь, 2002, -327с.
- 47.Максименко С. Д. Психология формирования трудовых умений школьников / Максименко С. Д., Бондарь В. И., Бех И. Д. – К.: Рад. школа, 1980. – 110с
- 48.Мамічева О.В. Психологічна готовність учнів допоміжної школи до саморегулятивної діяльності у побуті / О.В.Мамічева // Дефектологія. – 1999. - № 1. – С. 19-22.
- 49.Мачихина В.Ф. Опыт работы вспомогательной школы-интернат по воспитанию и социальной адаптации учащихся / В.Ф. Мачихина // Дефектология. – 1989. - № 3. – С. 32-36.
- 50.Мерсиянова Г.Н. Выполнение практических заданий учащимися вспомогательной школы / Г.Н.Мерсиянова. – К.: Рад. Школа, 1985. – 81 с.
- 51.Методические указания к занятиям по социально-бытовой ориентации во вспомогательной школе / сост. Л.С.Дробот, Г.Н.Мерсиянова , Н.П.Иллащук. – Киев: РУМК МНО, 1989. – 76 с.
- 52.Методичні вказівки до проведення уроків ручної праці в допоміжній школі / укл. Е.О. Білевич, В.В. Дорогий. — К., 1986. – 60 с.
- 53.Мозговой В. М. О некоторых условиях формирования сложных двигательных навыков у умственно отсталых школьников / В.М.Мозговой // Дефектология. – 1972. - №4. – С. 24-25.
- 54.Павлова Н.П. Моделирование реальных ситуаций на занятиях по социально-бытовой ориентации / Н.П.Павлова // Дефектология. – 1987. - № 2.- С. 26-28.

55. Павлова Н.П. Организация и методика проведения занятий по социально-бытовой ориентировке / Н.П.Павлова // Дефектология. – 1985. - № 4. – С. 40-45.
56. Певзнер М. С. Динамика развития детей-олигофренов / М.С.Певзнер. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1963. – 93 с.
57. Пинский Б. И. Коррекционно-воспитательное значение труда для психического развития учащихся вспомогательной школы / Б.И. Пинский. – М.: Педагогика, 1985. – С. 31-35.
58. Пинский Б.И. Психология трудовой деятельности учащихся вспомогательной школы / Б.И. Пинский. – М.: Просвещение, 1985. – 127 с.
59. Пинский Б. И. Формирование двигательных навыков учащихся вспомогательной школы / Б.И. Пинский. – М.: Педагогика, 1977. – 128 с.
60. Проскурняк О. Формування комунікативних навичок як складова соціальної адаптації дітей з обмеженими розумовими можливостями / О.Проскурняк // Дефектологія. – 2004. - № 1. – С. 24-27
61. Раку А.И. Социально-бытовая и трудовая адаптация выпускников вспомогательной школы на первом этапе их самостоятельной жизни / А.И.Раку // Дефектология. – 1970. - №3. – С.43-47.
62. Рябова Н. В. Формирование знаний и умений хозяйственно-бытовой деятельности у учащихся сельской специальной школы / Н.В.Рябова // Дефектология. – 1996. - №4. – С. 39-41.
63. Савицька Г.І. Особливості психічних процесів у формуванні морально-етичних норм поведінки в учнів допоміжної школи: Дидактичні та соціально-психологічні аспекти роботи в спеціальній школі: наук.-метод. зб. / за ред.. В.І.Бондаря, В.В. Засенка. – К., 2004. – Вип. 5. – С. 355-358.
64. Савицька Г.І. Формування морально-етичних норм в учнів допоміжних шкіл у процесі соціально-побутового орієнтування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Г.І.Савицька. – К., 2007 – 21 с.

65. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Ч.2. / В.М.Синьов . – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 224 с.
66. Соціально-побутове орієнтування : навчальна програма для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей / [укл. Ярмола Н.А.]. – К. : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2014. – 19 с.
67. Соціально-побутове орієнтування : навчальна програми для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. / [укл. Г.М.Мерсіянова, Н.А. Гіренко]. – К. : рек. Міністерством освіти і науки України, 2009. – 54 с.
68. Стадненко Н.М. Особенности мышления учащихся вспомогательной школы / Н.М.Стадненко. – К.: Рад.школа, 1988. – 144 с.
69. Старцева В.П. Особливості соціально-побутового орієнтування дітей- сиріт молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог.наук : 19.00.08 «Спеціальна психологія» / В.П.Старцева. – Київ, 2011 – 21 с.
70. Старцева В.П. Про стан сформованості знань дітей-сиріт із СПР молодшого шкільного віку щодо соціально-побутової зорієнтованості / В.П. Старцева // Актуальні проблеми колекційної педагогіки та психології / Кам'янець-Подільський державний університет. Серія соціально-педагогічна : зб. наук праць / [за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співак]. – Вип. УП. - Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2007. – С. 238-241.
71. Старцева В.П. Особливості соціально-побутового орієнтування дітей-сиріт молодшого шкільного віку із ЗПР щодо суб'єкт-об'єктивної активності / В.П. Старцева // зб.наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету : Серія соціально-педагогічна. Вип. 10 [за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співак]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – С. 228-232.
72. Теплицкая Е.И. Психомоторная активность при нарушении психики / Е.И.Теплицкая. – К.: Здоров'я, 1082. – 176 с.

- 73.Трудовое воспитание учащихся вспомогательной школы / Под ред. В. И. Бондаря. – К.: Рад. школа, 1984. – 81 с.
- 74.Турчинская К.М. ПрофорIENTATION во вспомогательной школе / К.М.Турчинская. – К.: Рад.школа, 1976. – 128 с.
- 75.Формирование учебной деятельности школьников /Под ред. В.В.Давыдова, И.Лоншпера, А.К.Марковой. – М.: Педагогика, 1982.-216 с.
- 76.Хохліна О.П. Корекція спрямованість трудового навчання в допоміжній школі: навч.-метод. Посібник / О.П.Хохліна. – К.: ТОВ «Імідж Прінт», 2006. – 176 с.
- 77.Хохліна О.П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку / О.П. Хохліна. – К.: Пед.думка, 2000. – 286с.
- 78.Хохліна О.П. Розвиток учнів допоміжної школи усвідомленості навчально-практичної діяльності на заняттях з трудового навчання / О.П.Хохліна // Дефектологія. – 2002. - С. 8-11
- 79.Хохліна О. П., Мерсіянова Г. М. Формування усвідомленості діяльності в процесі трудового навчання учнів допоміжної школи : навчально-методичний посібник / Хохліна О. П., Мерсіянова Г. М. – Київ: Пед.думка, 2002. – 59 с.
- 80.Хрипкова А. Г. Гигиена и здоровье школьника / А.Г. Хрипкова. – М.: Просвещение, 1988. – 190 с.
- 81.Чебышева В.В. Психология трудового обучения / В.В. Чебышева.- М.: Просвещение, 1969. – 303 с.
- 82.Яковлева С. Психологічні механізми підвищення працездатності розумово відсталих школярів / С. Яковлева // Дефектологія. – 2006. - №4. – С. 50-52.
- 83.Формування естетичного смаку у розумово відсталих учнів . 5-10 класів на уроках соціально-побутового орієнтування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Ярмола Н.А. – К., 2013 – 20 с.

1. Освіта осіб з особливими потребами. Нормативна-правова база [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/normativno_pravova_baza11/
2. Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.ispukr.org.ua>
3. Введение в педагогическую деятельность [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://gendoes.ru/v36750>
4. Адамчук Е.Г. Корекційно-розвивальна програма з розвитку пізнавальних процесів молодших школярів, які мають труднощі в навчанні. [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://oblosvita.com/navigaciya/skrynka/psychologiya/3873-korekcijno-rozvivalna-programa-z-rozvitku-piznavalnix-procesiv-molodnix-shkolyariv>
5. Шевченко О.П. Навчальний потенціал кейс-методу [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/315/84/>